

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ Χρηματοοικονομικής και Τραπεζικής
Διοικητικής

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΙΤΛΟ

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩ ΣΤΟΥΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥΣ ΘΕΣΜΟΥΣ

ΑΝΑΣΤΟΠΟΥΛΟΥ ΓΕΩΡΓΙΑ-ΛΗΔΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ : ΑΝΑΠΛ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Χ. ΣΤΕΦΑΝΑΔΗΣ

ΜΕΛΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ : ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Π. ΣΤΑΪΚΟΥΡΑΣ
ΛΕΚΤΟΡΑΣ Δ. ΒΟΛΙΩΤΗΣ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2013

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Στεφανάδη Χριστόδουλο για τη καθοδήγησή του καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας.

Επιπλέον όλους τους καθηγητές του τμήματός μου για τις πολύτιμες γνώσεις που μου προσέφεραν καθώς επίσης την οικογένειά μου και τους φίλους μου.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ένα από τα θέματα που έχουν απασχολήσει οικονομολόγους, αλλά και πολιτικούς και κοινωνικούς επιστήμονες γενικότερα, είναι γιατί μερικές χώρες αναπτύσσονται και μερικές άλλες παραμένουν υπανάπτυκτες. Οι εξηγήσεις που έχουν δοθεί κατά καιρούς είναι πολλές και αρκετά διαφορετικές. Σήμερα είναι κοινή άποψη όλων ότι οι θεσμοί αποτελούν καθοριστικό παράγοντα στην ανάπτυξη και ευημερία μιας χώρας, καθώς είναι αυτοί που διαμορφώνουν τα κίνητρα των ατόμων της κοινωνίας και δημιουργούν ένα αίσθημα εμπιστοσύνης και σταθερότητας παρέχοντας με αυτό τον τρόπο μια δομή στην καθημερινότητα.

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής είναι να εξετάσουμε την επίδραση του ευρώ στους οικονομικούς θεσμούς. Με τον όρο οικονομικοί θεσμοί εννοούμε θεσμούς όπως, τα δικαιώματα ιδιοκτησίας, το νομικό σύστημα (κοινό ή αστικό), τον έλεγχο και καταπολέμηση της διαφθοράς, την αγορά χρήματος, την ελευθερία της επιλογής, το κράτος δικαίου και το θεσμό της ανταγωνιστικής αγοράς. Αρχικά, αναλύονται οι οικονομικοί θεσμοί και η επίδραση που έχουν στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας ενώ στη συνέχεια θα μελετήσουμε τα πλεονεκτήματα της Νομισματικής Ένωσης και την επίδραση του ευρώ στους θεσμούς και την ευημερία μιας χώρας. Τέλος θα προχωρήσουμε σε μια εμπειρική ανάλυση για το αν τελικά η συμμετοχή μιας χώρας στην Ευρωζώνη επηρεάζει τους θεσμούς.

Λέξεις – Κλειδιά : θεσμοί, δικαιώματα ιδιοκτησίας, διαφθορά, αγορά χρήματος, κράτος δικαίου, αστικό - κοινό δίκαιο, ανάπτυξη, ευρωζώνη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Η έννοια των θεσμών.....	5
1.1 Διάκριση μεταξύ Θεσμών και Οργανισμών:.....	7
1.2 Θεσμική αλλαγή.....	8
2. Οι απαρχές της θεωρίας των θεσμών.....	9
3. Η συμβολή των θεσμών στην οικονομική ανάπτυξη.....	12
3.1 Εμπειρικά δεδομένα.....	14
4. Οι Οικονομικοί Θεσμοί.....	15
4.1 Η σχέση τους με τους πολιτικούς θεσμούς.....	15
4.2 Οικονομικοί θεσμοί και ανάπτυξη.....	17
4.3 Βασικοί οικονομικοί θεσμοί.....	19
4.3.1 Δικαιώματα ιδιοκτησίας.....	19
4.3.2 Η ελευθερία της επιλογής.....	24
4.3.3 Η αγορά χρήματος και κεφαλαίου.....	25
4.3.4 Ο έλεγχος και η καταπολέμηση της διαφθοράς.....	26
4.3.5 Ο θεσμός της ανταγωνιστικής αγοράς.....	32
4.3.6 Η ποιότητα του νομικού συστήματος.....	33
4.3.7 Κράτος δικαίου.....	35
5. Θεσμικό και οικονομικό πλαίσιο του ευρώ.....	37
5.1 Η Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ONE).....	38
6. Τα οφέλη από την καθιέρωση ενός ενιαίου νομίσματος.....	41
6.1 Η περίπτωση της Ευρωζώνης.....	41
6.2 Η επίδραση του ευρώ στο εμπόριο και τους θεσμούς.....	42
7 Ανάλυση Υποδείγματος.....	47
7.1 Παλινδρόμηση με την μέθοδο των ελάχιστων τετραγώνων.....	49
7.2 Παλινδρομήσεις.....	50
7.2.1 Περίπτωση 1η: στο δείγμα περιλαμβάνονται όλες οι χώρες της Ευρώπης.....	50
7.2.2 Περίπτωση 2η : στο δείγμα περιλαμβάνονται μόνο οι χώρες που είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	52
8. Συμπεράσματα.....	54
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	56
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	62
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ.....	64
Υποσημειώσεις.....	66

1. Η έννοια των θεσμών

Με τον όρο θεσμούς εννοούμε βασικά τους κανόνες του παιχνιδιού και με βάση τον ορισμό του North ¹ «θεσμοί είναι οι κανόνες του παιχνιδιού σε μια κοινωνία ή πιο τυπικά οι ανθρωπίνως δημιουργηθέντες περιορισμοί που διαμορφώνουν τις συνεργασίες μεταξύ ατόμων.» Το βασικό στοιχείο επομένως είναι ότι οι θεσμοί είναι :

- α. Δημιούργημα του ανθρώπου
- β. Θέτουν περιορισμούς
- γ. Διαμορφώνουν κίνητρα

Γενικότερα με τον όρο “θεσμοί”, αναφερόμαστε στο σύνολο των περιορισμών / κινήτρων που δομούν την πολιτική, οικονομική και κοινωνική διάδραση. Περιλαμβάνονται λοιπόν όχι μόνον οι άτυποι περιορισμοί (όπως ήθη, παραδόσεις, κώδικες συμπεριφοράς), αλλά και οι επίσημοι περιορισμοί / κανόνες, (όπως οι νόμοι και τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα) καθώς και οι οργανισμοί υλοποίησης των περιορισμών. Ο συνδυασμός αυτών των περιορισμών / κινήτρων με τους περιορισμούς / κίνητρα που θέτουν τα οικονομικά μέσα και οι συντελεστές της παραγωγής προσδιορίζει βραχυπρόθεσμα την ομάδα των επιλογών των δρώντων.

Ο ρόλος των θεσμών είναι ιδιαίτερα σημαντικός καθώς ζητήματα όπως η εποπτεία αγορών κεφαλαίου, ο έλεγχος των στρεβλώσεων που αποτρέπουν την ελεύθερη είσοδο / έξοδο εταιρειών από την αγορά, η οικονομική διακυβέρνηση και η καταπολέμηση της παραοικονομίας, προϋποθέτουν ισχυρό θεσμικό πλαίσιο.

Οι θεσμοί επηρεάζουν την επίδοση των οικονομιών και οι αλλαγές των σχετικών τιμών είναι η πηγή των θεσμικών αλλαγών (North & Thomas, 1973), γιατί δημιουργούνται κίνητρα για την δημιουργία περισσότερο αποδοτικών θεσμών. Η ύπαρξη θεσμικού πλαισίου προκαλεί κόστος. Οι θεσμοί επηρεάζουν την επίδοση της οικονομίας μέσα από την επίδρασή τους στο κόστος των συναλλαγών και της παραγωγής. Σε συνδυασμό με την τεχνολογία που χρησιμοποιείται καθορίζουν το συναλλακτικό και παραγωγικό (μεταποιητικό) κόστος άρα και το συνολικό

κόστος. Σημαντικό θέμα της θεωρίας των θεσμών είναι το κόστος της διαπίστωσης των παραβιάσεων και η αυστηρότητα της τιμωρίας. Πολλοί θεσμοί όμως δεν προκάλεσαν οικονομική ανάπτυξη, π.χ. διάφορα δικαιώματα ιδιοκτησίας τα οποία θεσπίστηκαν με βάση ατομικά συμφέροντα.

Επομένως σημαντικό θέμα αναφορικά με τους θεσμούς είναι ο τρόπος με τον οποίο εισέρχονται αυτοί στις συναρτήσεις κόστους της οικονομίας.

Διακρίνονται :

Επίσημοι : Οι κανόνες που επινοούν οι άνθρωποι

Ανεπίσημοι: Συμβάσεις και Κώδικες συμπεριφοράς

Μπορούν να δημιουργηθούν: Το Σύνταγμα του Κράτους

Εξελίσσονται με την πάροδο του χρόνου: Το εθιμικό Δίκαιο.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

1.1 Διάκριση μεταξύ Θεσμών και Οργανισμών:

Οι Θεσμοί σε συνδυασμό με τους καθιερωμένους περιορισμούς της οικονομικής θεωρίας καθορίζουν τις ευκαιρίες σε κάθε κοινωνία.

Οι Οργανισμοί παρέχουν και αυτοί μία δομή στην ανθρώπινη αλληλεπίδραση, είναι κοινωνικοί φορείς με σχετική αυτονομία που στηρίζονται στη συλλογική βούληση των μελών τους, δηλ. συνδέονται με ένα κοινό σκοπό. Εδώ οι κανόνες ως προϊόντα συλλογικών αποφάσεων είναι στενά δεμένοι με τα πρόσωπα που τους έχουν δημιουργήσει και τους λειτουργούν. Π.χ. πολιτικά σώματα (κόμματα, Σύγκλητος, δημοτικό συμβούλιο), οικονομικά σώματα (εταιρείες, συνδικάτα, συνεταιρισμοί), κοινωνικά σώματα (σχολεία, παν/μια κλπ). Δημιουργούνται για να εκμεταλλευθούν τις ευκαιρίες τις οποίες καθορίζουν οι θεσμοί και καθώς εξελίσσονται τροποποιούν τους θεσμούς.

Το είδος των οργανισμών επηρεάζει και επηρεάζεται από το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο. Η αλληλεπίδραση αυτή διαμορφώνει την κατεύθυνση της θεσμικής αλλαγής. Επομένως η τελευταία διαμορφώνεται από την σχέση μεταξύ θεσμών και οργανισμών (οι οποίοι εξελίχθηκαν από την δομή των κινήτρων των θεσμών) και από την διαδικασία ανατροφοδότησης με βάση την οποία τα άτομα αντιλαμβάνονται και αντιδρούν στις αλλαγές στο σύνολο των ευκαιριών που τους παρέχονται.

Η ύπαρξη θεσμικού πλαισίου προκαλεί κόστος το οποίο επηρεάζεται επί πλέον και από τους οργανισμούς που αναπτύχθηκαν ως απόρροια του.

1.2 Θεσμική αλλαγή

Άρα, ο κύριος ρόλος των θεσμών σε μια κοινωνία είναι να μειώσουν την αβεβαιότητα εδραιώνοντας μια σταθερή δομή για την ανθρώπινη αλληλεπίδραση.

Όμως, οι θεσμοί εξελίσσονται με συνέπεια την διαρκή τροποποίηση των διαθέσιμων επιλογών μας. Η θεσμική αλλαγή είναι μια περίπλοκη διαδικασία καθώς οι αλλαγές στα όρια μπορεί να είναι απόρροια αλλαγών στους κανόνες, στους ανεπίσημους περιορισμούς, και στο είδος και την αποτελεσματικότητα της εφαρμογής τους.

Οι θεσμοί αλλάζουν χαρακτηριστικά με τρόπο επαυξητικό μάλλον παρά ασυνεχή, ως αποτέλεσμα της ενσωμάτωσης των ανεπίσημων περιορισμών (έθιμα, παραδόσεις, κώδικες συμπεριφοράς) στις κοινωνίες. Οι επίσημοι περιορισμοί μπορούν ν' αλλάξουν από τη μια στιγμή στην άλλη ως αποτέλεσμα πολιτικών ή δικαστικών αποφάσεων, ενώ οι ανεπίσημοι περιορισμοί είναι περισσότερο ανθεκτικοί στις αλλαγές που προκαλούνται από εσκεμμένες πολιτικές.

2. Οι απαρχές της θεωρίας των θεσμών

Ο Adam Smith (1776) θεωρούσε ότι η συσσώρευση κεφαλαίου, αλλά και η τεχνολογική πρόοδος και διάφοροι θεσμικοί και κοινωνικοί παράγοντες παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας. Οι αντιλήψεις αυτές επηρέασαν πολλές γενεές οικονομολόγων από τον David Ricardo μέχρι τον Roy Harrod. Ο Smith υποστήριξε ότι η τεχνολογική πρόοδος θα μπορούσε να αυξήσει την οικονομική μεγέθυνση συνολικά. Η θέση του Smith, ότι η ειδίκευση (specialization) των εργατών βελτιώνει την μεγέθυνση, θεωρήθηκε θεμελιώδες επιχείρημα. Θεώρησε, επίσης, ότι οι βελτιώσεις στο μηχανικό εξοπλισμό και στο διεθνές εμπόριο συνιστούσαν τις «ατμομηχανές» της οικονομικής μεγέθυνσης, καθότι διευκόλυναν την περαιτέρω ειδίκευση.

Η σημασία των επενδύσεων στην οικονομική μεγέθυνση και ανάπτυξη αναλύθηκε κατά πρώτον από τους **Harrod** (1939) και **Domar** (1946). Παρά τις περιοριστικές υποθέσεις των προσεγγίσεων αυτών (κυρίως ως προς την δυνατότητα υποκατάστασης των συντελεστών παραγωγής), οι βασικές θέσεις που προκύπτουν από τις θεωρίες αυτές είναι ότι η οικονομική μεγέθυνση καθίσταται δυνατή εξαιτίας της αποταμίευσης, ο ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης μπορεί να αυξηθεί λόγω της τεχνολογικής προόδου που αυξάνει την παραγωγικότητα του κεφαλαίου και ότι ο εγγυημένος ρυθμός μεγέθυνσης είναι ένας ρυθμός ισορροπίας και δε συμπίπτει κατ' ανάγκη με τον πραγματικό ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης.

Με βάση το **κλασικό Κεϋνσιανό μοντέλο μεγέθυνσης**, το επίπεδο αύξησης του πραγματικού προϊόντος της οικονομίας επηρεάζεται από τις πολιτικές των εκάστοτε κυβερνήσεων. Αντίθετα το Νεοκλασικό μοντέλο μεγέθυνσης (Ramsey, 1928, Solow, 1956, Swan, 1956, Koopmans, 1965) θεωρεί ότι οι διαφορές μεταξύ των χωρών όσον αφορά την οικονομική μεγέθυνση οφείλεται είτε σε διαφορές στο ποσοστά αποταμίευσης (Solow) είτε στις προτιμήσεις (Cass-Koopmans), είτε σε άλλες εξωγενείς παραμέτρους, όπως η αύξηση της συνολικής παραγωγικότητας των συντελεστών παραγωγής

Στις δεκαετίες του '80 και του '90, τα **ενδογενή υποδείγματα μεγέθυνσης** (endogenous growth models), π.χ. **Romer** (1986,1990), **Lucas** (1988), **Becker** (1990), **Rebelo** (1991), κ.ά, δίνουν έμφαση στο σημαντικό ρόλο που παίζει η δημοσιονομική πολιτική (εκπαίδευση, υγεία, τεχνολογία) στη διαδικασία της οικονομικής μεγέθυνσης και θεωρούν ότι το «ανθρώπινο κεφάλαιο», σε αντίθεση με το φυσικό κεφάλαιο, δε συνδέεται με φθίνουσες αποδόσεις κλίμακας, και έτσι αυτό επιτρέπει στην οικονομική μεγέθυνση να διευρύνεται συνεχώς.

Η Αμερικανική Θεσμική Παράδοση, με κυριότερους εκπροσώπους τους Thorstein Veblen, Wesley Mitchel, John R. Commons και Clarence Ayres, συνιστώντας την Παλαιά Θεσμική Σχολή Οικονομικής Ανάλυσης (Old Institutional Economics, O.I.E) στην στροφή του προηγούμενου αιώνα, δίνει έμφαση στους θεσμούς, στο πλαίσιο των οποίων λειτουργεί η οικονομία και τονίζει πως η οικονομική συμπεριφορά του ατόμου είναι επηρεασμένη από το ευρύτερο πλαίσιο κοινωνικών θεσμών και ψυχολογικών προτύπων, συνηθειών, εθίμων κ.λπ. Έρχεται αντιμέτωπη με την κυρίαρχη νέο-κλασική σχολή, καθώς και με τον μαρξισμό, προβάλλοντας ένα εναλλακτικό εννοιολογικό πλαίσιο της οικονομίας. Τονίζει ότι, αφού οι αγορές 'θεμελιώνονται' στους θεσμούς και σε δομές εξουσίας, πρέπει να βρίσκονται υπό έλεγχο. Αντιτίθεται στο laissez-faire και συμφωνεί σε κυβερνητικούς ελέγχους και σε κοινωνικές μεταρρυθμίσεις προκειμένου να κατανομηθεί δίκαιότερα το εισόδημα. Η θεσμική σχολή είχε μεγάλη απήχηση όμως λόγω του ότι κατάφερε να παρουσιάσει ένα ολοκληρωμένο, καλά οριζόμενο σύστημα μεθοδολογίας άρχισε να χάνει έδαφος,

Τα τελευταία είκοσι χρόνια η **Νέα θεσμική Οικονομική** (New Institutional Economics, N.I.E.) επαναφέρει στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των οικονομολόγων τους θεσμούς. Αποτελεί ένα θεωρητικό εγχείρημα, το οποίο συνδυάζοντας την οικονομία, τους νόμους, τις πολιτικές επιστήμες, την κοινωνιολογία και την ανθρωπολογία προσπαθεί να κατανοήσει τους κοινωνικούς, πολιτικούς και οικονομικούς θεσμούς. Η νέα θεσμική οικονομική έχει στραφεί και στην μελέτη θεσμών όπως το δίκαιο (Coase και Rosner) και το κράτος (Coase και North). Ένα δείγμα της αποδοχής της Νέας Θεσμικής Οικονομικής

είναι βέβαια η εντυπωσιακή σειρά των εκπροσωπών της οι οποίοι έχουν βραβευτεί με Νόμπελ τα τελευταία χρόνια: ο Ronald Coase το 1991, και ο Douglas North το 1993. Η επανεμφάνιση των θεσμών στο επίκεντρο της ακαδημαϊκής συζήτησης των οικονομολόγων τίθεται με έναν εντελώς διαφορετικό τρόπο από εκείνον με τον οποίο έθετε το πρόβλημα η παλιά θεσμική σχολή. Το ζητούμενο δεν είναι πλέον η απόρριψη της νεοκλασικής μεθοδολογίας, αλλά το αντίθετο.

Η Νέα Θεσμική Οικονομική επιχειρεί να κατανοήσει την εμφάνιση, τη λειτουργία και την εξέλιξη των θεσμών με βάση την ίδια την μέθοδο της νεοκλασικής θεωρίας. «Αυτό που διακρίνει τους σύγχρονους θεσμικούς οικονομολόγους δεν είναι ούτε το ότι ομιλούν περί θεσμών, οι αμερικανοί θεσμικοί το έκαναν ήδη αυτό..., αλλά το γεγονός ότι χρησιμοποιούν την τρέχουσα θεωρία για την ανάλυση της λειτουργίας αυτών των θεσμών και για την ανακάλυψη του ρόλου, τον οποίο παίζουν στην λειτουργία της οικονομίας» (Coase, 1984)

Αυτό που διαχωρίζει την παλαιά από τη νέα θεσμική σχολή είναι ότι η τελευταία δεν απορρίπτει την νεοκλασική μεθοδολογία, αλλά αντίθετα διατηρεί εργαλεία από τη νεοκλασική παράδοση προσθέτοντας έννοιες, όπως το συναλλακτικό κόστος και τα δικαιώματα ιδιοκτησίας, τα οποία έμελλαν να καταστούν τα σημαντικότερα σημεία αναφοράς στην ανάλυση των νέων θεσμικών οικονομικών.

3. Η συμβολή των θεσμών στην οικονομική ανάπτυξη

Τα πρώτα χρόνια η έμφαση είχε δοθεί στη συσσώρευση συντελεστών παραγωγής. Επειδή όμως οι πρώτες εμπειρικές εργασίες δεν μπορούσαν να εξηγήσουν τις διαφορές μεταξύ χωρών, με βάση τη συσσώρευση συντελεστών, τότε οι οικονομολόγοι εισηγάγαν τον παράγοντα της τεχνολογικής προόδου. Το θέμα των πολιτικών, οικονομικών και άλλων θεσμών είχε σχεδόν αγνοηθεί.

Σήμερα, οι θεσμοί έχουν μετεξελιχθεί σε βασική συνιστώσα της καπιταλιστικής οικονομίας της αγοράς. Ολοένα και περισσότεροι οικονομολόγοι και πολιτικοί (από τους νεοσυντηρητικούς έως την φιλελεύθερη αριστερά) διστάζουν να μην αναγνωρίσουν τη σημασία που έχουν οι θεσμοί για την απρόσκοπτη λειτουργία της ελεύθερης οικονομίας.

Οι θεσμοί μέσω των οποίων λειτουργεί η αγορά είναι υπεύθυνοι για τη δημιουργία κινήτρων ή αντικινήτρων που εξηγούν την αποτελεσματικότητα μιας οικονομικής μονάδας. Η αποτελεσματικότητα επομένως μιας οικονομίας εξαρτάται από το βαθμό που οι θεσμοί θα επηρεάσουν τον τρόπο συμπεριφοράς των οικονομικών δρώντων. Έτσι λοιπόν μια οικονομία μπορεί να είναι περισσότερο ή λιγότερο αποδοτική, περισσότερο ή λιγότερο αποτελεσματική.

Σύμφωνα με τους D. Acemoglu, S Johnson και J. Robinson πέρα όμως από το γεγονός ότι οι θεσμοί δημιουργούν κίνητρα για επενδύσεις σε ανθρώπινο ή φυσικό κεφάλαιο, η σημασία τους έγκειται επίσης στο ότι βοηθούν να διατεθούν οι πόροι στην πιο αποτελεσματική τους χρήση, και να καθοριστεί ποιος παίρνει τα έσοδα, τα κέρδη και ποιος τα υπόλοιπα δικαιώματα ελέγχου. Όταν οι αγορές λείπουν ή αγνοούνται όπως στην περίπτωση της Σοβιετικής Ένωσης, τα κέρδη από το εμπόριο δεν μπορούν να διατεθούν έτσι όπως θα έπρεπε ενώ και οι πόροι κατανέμονται εσφαλμένα. Συμπληρώνουν, υποστηρίζοντας ότι κοινωνίες με οικονομικούς θεσμούς ενθαρρύνουν τη συσσώρευση κεφαλαίου, την καινοτομία και την αποτελεσματική κατανομή των πόρων βοηθώντας έτσι την κοινωνία να ευημερήσει.²

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους D. Acemoglu, S Johnson και J. Robinson, χώρες με καλύτερους θεσμούς επιτυγχάνοντας έτσι πιο ασφαλή δικαιώματα ιδιοκτησίας και λιγότερο διεσπασμένες πολιτικές, θα επενδύσουν περισσότερο σε φυσικό και ανθρώπινο κεφάλαιο και θα χρησιμοποιήσουν αποτελεσματικότερα αυτούς τους παράγοντες για να επιτύχουν ένα υψηλότερο επίπεδο εισοδήματος.³

Παράδειγμα που να αποδεικνύει τη σημασία των θεσμών στην ανάπτυξη μιας κοινωνίας αποτελεί η περίπτωση της Βόρειας και Νότιας Κορέας, ή η Ανατολική και Δυτική Γερμανία, όπου ένα τμήμα της χώρας ήταν στάσιμο κάτω από τον κεντρικό σχεδιασμό και χωρίς ιδιωτική ιδιοκτησία, ενώ το άλλο τμήμα της χώρας ευημερούσε κάτω από συνθήκες αγοράς και ατομικής ιδιοκτησίας.⁴

Επιπλέον, πολλές μελέτες για την οικονομική ανάπτυξη συγκλίνουν στο συμπέρασμα ότι το θεσμικό περιβάλλον αποτελεί καθοριστικό, αν όχι τον κυριότερο, παράγοντα της αναπτυξιακής δυναμικής μιας οικονομίας. Κι αυτό, επειδή η οικονομική συμπεριφορά των μονάδων λήψεως αποφάσεων (οργανισμών, επιχειρήσεων ή ατόμων) διαμορφώνεται από τους υπάρχοντες θεσμούς.

Οι θεσμοί διαμορφώνουν κίνητρα για την ανθρώπινη δραστηριότητα, είτε αυτή είναι πολιτική είτε οικονομική είτε κοινωνική. Ειδικότερα, μειώνοντας την αβεβαιότητα, παρέχουν μία σταθερή ή προβλέψιμη δομή στην καθημερινότητα. Όμως, η μείωση της αβεβαιότητας, την οποία επιφέρουν οι θεσμοί, δεν συνεπάγεται απαραίτητως και αποτελεσματικότητα. Δεν αποκλείεται μία κοινωνία να διαθέτει μεν ένα σταθερό θεσμικό πλαίσιο, πλην όμως αυτό να συμβάλλει στην εμπέδωση φαινομένων πολιτικής ή οικονομικής υπανάπτυξης, που επηρεάζουν αρνητικά την οικονομική πρόοδο και τη γενικότερη ευημερία των πολιτών της. Σε μια τέτοια περίπτωση, ακόμη και οι σταθερότεροι θεσμοί επιβάλλεται να αλλάξουν.

Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να επισημάνουμε ότι η ισχύς των θεσμών είναι τέτοια που ιστορικά παραδείγματα μας αποδεικνύουν ότι οι θεσμοί

που είχαν εφαρμοστεί κατά τη διάρκεια της αποικιοκρατίας παρέμειναν και μετά την ανεξαρτητοποίηση των εν λόγω περιοχών.

3.1 Εμπειρικά δεδομένα

Αποικιοκρατία : Η περίπτωση των αποικιών του 15^{ου} αιώνα

Από τις αρχές του 15^{ου} αιώνα και κυρίως μετά το 1492 οι Ευρωπαίοι αποίκησαν σε πάρα πολλές χώρες σε Ασία, Αφρική και Αμερική. Ωστόσο, δεν εφάρμοσαν το ίδιο θεσμικό πλαίσιο αλλά διαφορετικές στρατηγικές στις περιοχές όπου δημιούργησαν αποικίες. Συγκεκριμένα σύμφωνα με τους D Acemoglu, S Johnson και J Robinson ⁵, σε περιοχές όπου ο πολιτισμός ήταν περισσότερο ανεπτυγμένος για να μπορέσουν να εκμεταλλευτούν οι Ευρωπαίοι τους πόρους, εφάρμοσαν χειρότερους θεσμούς, καθώς λόγω ότι είχαν ήδη ανεπτυγμένο θεσμικό πλαίσιο δεν θα μπορούσαν να αναπτύξουν οι ίδιοι οικονομικούς θεσμούς. Αντίθετα σε άλλες περιοχές με λίγο πληθυσμό όπου ουσιαστικά οι Ευρωπαίοι έγιναν οι πλειοψηφία επέλεξαν και εγκαθίδρυσαν ένα σύνολο οικονομικών θεσμών τέτοιο που τους προσέφερε ισχυρά δικαιώματα ιδιοκτησίας. Οι συνέπειες της αποικιοκρατίας των Ευρωπαίων φαίνεται από το γεγονός ότι κοινωνίες, οι Mughals στην Ινδία, οι Ατζέκοι και οι Ίνκας στην Αμερική ήταν μεταξύ των πλουσιότερων το 1500, σήμερα όμως τα κράτη που βρίσκονται εκεί είναι από τις φτωχότερες κοινωνίες. Σε αντίθεση χώρες, που καταλαμβάνουν τα εδάφη των λιγότερο ανεπτυγμένων πολιτισμών στη Βόρεια Αμερική, Νέα Ζηλανδία και την Αυστραλία είναι τώρα πολύ πιο πλούσιες. Η αναστροφή αυτή ξεκίνησε στα τέλη του 18^{ου} αιώνα και συνεχίστηκε μαζί με τη βιομηχανική επανάσταση. Ακόμη και με την βιομηχανική επανάσταση όπου δημιουργήθηκαν κίνητρα για επενδύσεις, πολλές από τις αποικίες αυτές δεν προσπάθησαν να αλλάξουν το θεσμικό και οικονομικό τους πλαίσιο κυρίως γιατί η πολιτική εξουσία των ελίτ όντας συνδεδεμένη με το υπάρχον σύστημα, όπως συνέβη στην περίπτωση των ιδιοκτητών φυτειών στην Καραϊβική, φοβόταν ότι μια αλλαγή θα τους έκανε να χάσουν την εξουσία

4. Οι Οικονομικοί Θεσμοί

4.1 Η σχέση τους με τους πολιτικούς θεσμούς

Οι οικονομικοί θεσμοί (economic institutions), οι οποίοι είναι εδραιωμένοι σε κάθε οργανωμένη κοινωνία είναι εκείνοι οι οποίοι διαμορφώνουν τους ισχύοντες πολιτικούς θεσμούς (political institutions) .

Η άποψη του North συνοψίζεται στη φράση « οι θεσμοί συνήθως δεν δημιουργούνται για να είναι κοινωνικά αποτελεσματικοί, αλλά δημιουργούνται για να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα αυτών που έχουν την μεγαλύτερη διαπραγματευτική δύναμη να θεσπίζουν τους κανόνες». (North, 1994) ⁶

Σύμφωνα με την άποψη των Daron Acemoglu και Johnson Robinson (2005), η πολιτική εξουσία είναι εκείνη η οποία καθορίζει τους οικονομικούς θεσμούς. Οι πολιτικοί θεσμοί κατανέμουν την πολιτική ισχύ στις διάφορες κοινωνικές ομάδες, οι οποίες επιδιώκουν την απόκτηση της όσο το δυνατόν μεγαλύτερης συνολικής πολιτικής ισχύος. Η ομάδα όμως που θα υπερισχύσει εξαρτάται από την πολιτική ισχύ των διαφόρων κοινωνικών ομάδων.

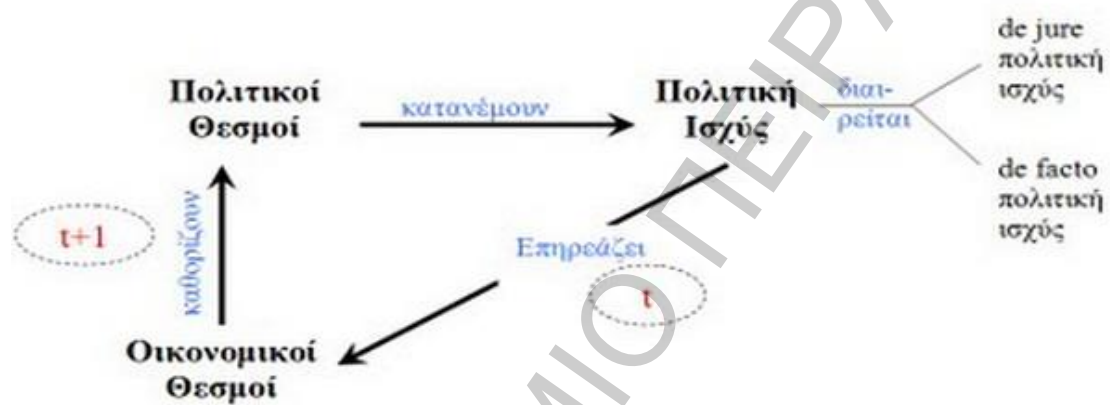
Η πολιτική ισχύς σύμφωνα με τους οικονομολόγους διακρίνεται στην de jure και de facto πολιτική ισχύ.

Η **de jure** πολιτική ισχύς είναι αυτή που επιμερίζεται από την κυβέρνηση, τα κόμματα, τη γραφειοκρατία και γενικά από τους πολιτικούς θεσμούς στις διάφορες κοινωνικοοικονομικές ομάδες, μέσω του νομοθετικού πλαισίου (Σύνταγμα, νομολογία κ.α.) ,το οποίο διέπει τις λειτουργίες της πολιτείας.

Η **de facto** πολιτική ισχύς είναι η ισχύς που επιβάλλεται εξωθεσμικώς από τις διάφορες ομάδες συμφερόντων, οι οποίες σύμφωνα με τον Olson, ⁷ είναι εκείνες που κατάφεραν να επιλύσουν το πρόβλημα της συλλογικής δράσης και να προωθήσουν τα συμφέροντά τους.

Επιπλέον, σύμφωνα με τους Acemoglu και Robinson η ισορροπία πολιτικής ισχύος στο πολιτικό σύστημα του «σήμερα» (t), επηρεάζει τους οικονομικούς θεσμούς του «σήμερα» (t), και αυτοί καθορίζουν τους πολιτικούς θεσμούς του «αύριο» (t+1), οι οποίοι με τη σειρά τους θα ανακατανεύμουν την πολιτική ισχύ..⁸

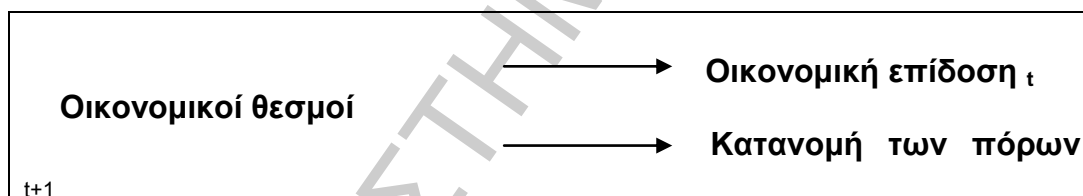
Σχηματικά η άποψή τους μπορεί να απεικονιστεί στο παρακάτω σχήμα:

4.2 Οικονομικοί θεσμοί και ανάπτυξη

Οι οικονομικοί θεσμοί είναι υπεύθυνοι για την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας διότι διαμορφώνουν το κίνητρο των οικονομικών παραγόντων της κοινωνίας επηρεάζοντας κυρίως τις επενδύσεις στην τεχνολογία, σε ανθρώπινο κεφάλαιο καθώς και την οργάνωση της παραγωγής. Παρόλο που η κουλτούρα και η γεωγραφική θέση επηρεάζουν την οικονομική επίδοση μιας χώρας, οι διαφορές μεταξύ των χωρών όσον αφορά την ευημερία και την οικονομική ανάπτυξη έγκειται κυρίως στις διαφορές μεταξύ των οικονομικών θεσμών. Οι οικονομικοί θεσμοί δεν καθορίζουν μόνο την συνολική οικονομική ανάπτυξη της οικονομίας, αλλά και μια σειρά από οικονομικά αποτελέσματα συμπεριλαμβανομένης της κατανομής των πόρων (δηλαδή η κατανομή του πλούτου, του φυσικού και του ανθρώπινου κεφαλαίου).

Σχηματικά, αν υποθέσουμε ότι ο δείκτης t αναφέρεται στο παρόν και ο δείκτης $t+1$ στο μέλλον τότε :

Θα πρέπει επιπλέον να σημειωθεί ότι οι οικονομικοί θεσμοί είναι ενδογενείς, καθώς καθορίζονται από τις επιλογές των μελών της κοινωνίας.

Ωστόσο, δεν υπάρχει εγγύηση ότι όλα τα μέλη της κοινωνίας θα προτιμήσουν τους ίδιους οικονομικούς θεσμούς, διότι διαφορετικοί οικονομικοί θεσμοί οδηγούν σε διαφορετική κατανομή των πόρων. Είναι λογικό, λοιπόν, να υπάρχει σύγκρουση συμφερόντων μεταξύ των ατόμων όσον αφορά την επιλογή των θεσμών η οποία μπορεί να επιλυθεί μόνο με τη βοήθεια της πολιτικής εξουσίας. Μεταξύ δύο ομάδων ατόμων με διαφορετικές επιλογές όσον αφορά τους οικονομικούς θεσμούς υπερτερεί εκείνη με την ισχυρότερη πολιτική εξουσία.

Η υπόθεση ότι οι διαφορές στους οικονομικούς θεσμούς είναι η κύρια αιτία για τις διαφορές στον βαθμό οικονομικής ανάπτυξης μεταξύ των χωρών βασίζεται στην αντίληψη ότι ο τρόπος που οι άνθρωποι αποφασίζουν να οργανώσουν την κοινωνία καθορίζει την ύπαρξη ή μη ευημερίας. Και αυτό συμβαίνει γιατί κάποιοι τρόποι οργάνωσης των κοινωνιών ενθαρρύνει τους ανθρώπους να παίρνουν ρίσκο, να καινοτομούν, να εκπαιδεύονται ενώ κάποιες άλλες όχι.

Η ιδέα ότι η ευημερία μιας κοινωνίας εξαρτάται από τους οικονομικούς θεσμούς είχε ήδη αναφερθεί από τον Adam Smith, όπως στις θεωρίες του περί меркантиλισμού και το ρόλο των αγορών και κατείχε εξέχουσα θέση στο έργο πολλών μελετητών του 19^{ου} αιώνα όπως ο John Stuart Mill, ο οποίος το 1981 είχε αναφέρει ότι οι κοινωνίες ευημερούν όταν έχουν καλούς οικονομικούς θεσμούς, να υπάρχουν δηλαδή δικαιώματα ιδιοκτησίας, και να δίνονται κίνητρα σε όλα τα μέλη της κοινωνίας να καινοτομούν και να επενδύουν αλλά και να υπάρχει ίση μεταχείριση απέναντι στο νόμο. Κοινωνίες με οικονομικούς θεσμούς που ενθαρρύνουν την ευημερία και την αποτελεσματική κατανομή των πόρων τείνουν να παρουσιάζουν μεγαλύτερη ανάπτυξη.

4.3 Βασικοί οικονομικοί θεσμοί

Οι βασικοί οικονομικοί θεσμοί είναι :

- Τα δικαιώματα ιδιοκτησίας
- Η ελευθερία της επιλογής
- Η αγορά χρήματος και κεφαλαίου
- Ο έλεγχος και η καταπολέμηση της διαφθοράς
- Ο θεσμός της ανταγωνιστικής αγοράς
- Η ποιότητα του νομικού συστήματος
- Κράτος δικαίου

4.3.1 Δικαιώματα ιδιοκτησίας

Δικαιώματα ιδιοκτησίας είναι οι κανόνες που διέπουν τα προνόμια και τους περιορισμούς στη χρήση των πόρων από τους ιδιοκτήτες τους. Τα δικαιώματα ιδιοκτησίας παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην ομαλή λειτουργία της οικονομίας καθώς οι κάτοχοι γης, κεφαλαίου ή ακόμη και πνευματικής ιδιοκτησίας, δεν είναι σε θέση να κάνουν επενδύσεις ή να διατηρήσουν και να βελτιώσουν την ιδιοκτησία τους εφόσον δεν έχουν εξασφαλίσει τα δικαιώματά τους. Σύμφωνα με τους D. Acemoglu, S. Johnson και J. Robinson, χωρίς την ύπαρξη δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, τα άτομα δεν θα έχουν το κίνητρο να επενδύσουν σε ανθρώπινο και φυσικό κεφάλαιο ή να υιοθετήσουν πιο αποτελεσματικές τεχνολογίες.⁹ Τα δύο βασικά στοιχεία των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας είναι :

1. το αποκλειστικό δικαίωμα των ατόμων να χρησιμοποιήσουν τους πόρους τους κατά το δοκούν όσο δεν παραβιάζουν τα δικαιώματα κάποιου άλλου
2. η ικανότητα των ατόμων να μεταφέρουν ή να ανταλλάσσουν τα δικαιώματα αυτά σε εθελοντική βάση. Η ευημερία και τα δικαιώματα ιδιοκτησίας είναι άρρηκτα συνδεδεμένα μεταξύ τους.

Οι θεσμοί ιδιοκτησίας εξασφαλίζουν ότι κάθε πολίτης έχει την ελευθερία να συμμετέχει σε δραστηριότητες τέτοιες ώστε να αποκτήσει προσωπική περιουσία. Η σημασία των ισχυρών θεσμών ιδιοκτησίας είναι αρκετά μεγάλη και έγκειται στην προστασία της περιουσίας του πολίτη από τυχόν αρπαγή της από το κράτος αλλά και από άλλες κοινωνικές ομάδες (μέσω παράνομων δραστηριοτήτων όπως κλοπές).

Ο οικονομολόγος Robinson υποστηρίζει ότι η οικονομική ανάπτυξη και η ευημερία μιας χώρας συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με την ασφάλεια των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας¹⁰. Τα δικαιώματα ιδιοκτησίας πρέπει να είναι όχι μόνο σαφώς προσδιορισμένα αλλά παράλληλα θα πρέπει να επικρατεί και ο κανόνας του δικαίου γιατί έτσι επιτυγχάνεται το κόστος συναλλαγών να είναι χαμηλό. Αυτό σημαίνει ότι οι οικονομικές μονάδες έχουν μικρότερες δυνατότητες στροφής στην παραοικονομία, τη φοροδιαφυγή και την διαφθορά κατά την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους. Έτσι λοιπόν, «Οι θεσμοί ιδιοκτησίας μιας χώρας θεωρούνται καλοί όταν παρέχουν προστασία σε ένα μεγάλο μέρος του κοινωνικού συνόλου [Acemoglu, Johnson and Robinson (2005)].»¹¹

Η βασική υπόθεση συμπεριφοράς του ατόμου είναι ότι επιδιώκει τη μεγιστοποίηση του ατομικού συμφέροντος. Οι άνθρωποι δρουν κατά τέτοιο τρόπο ώστε όλα μεταφράζονται σε κόστος και ωφέλεια και από τη βεβαιότητα ότι μπορούν οι ίδιοι να οικειοποιηθούν τους καρπούς των κόπων τους. Η εξασφάλιση όμως της βεβαιότητας των υλικών απολαβών βασίζεται στο δικαίωμα της ιδιοκτησίας. Οτιδήποτε δεν είναι ελεύθερο αγαθό, αποτελεί αντικείμενο ιδιοκτησίας. Μάλιστα η χρήση της ιδιοκτησίας πρέπει να είναι τέτοια ώστε να προσφέρει στο άτομο τη μέγιστη δυνατή ωφέλεια.

Σ' ένα καπιταλιστικό σύστημα όχι μόνο το κράτος αλλά και οι ιδιώτες έχουν δικαιώματα ιδιοκτησίας επί των παραγωγικών συντελεστών του κεφαλαίου και της γης, τους οποίους μπορούν να εκμεταλλευτούν όπως εκείνοι επιθυμούν, εφόσον η εκμετάλλευση αυτή δεν υπόκειται εκτός των ορίων του νόμου. Ο θεσμός του δικαιώματος ιδιοκτησίας, διατηρείται μέσω του δικαιώματος μεταβίβασης που εξασφαλίζει ένα κράτος για τους πολίτες του. Στο νεοκλασικό υπόδειγμα η έμφαση δίνεται στην ιδιωτική

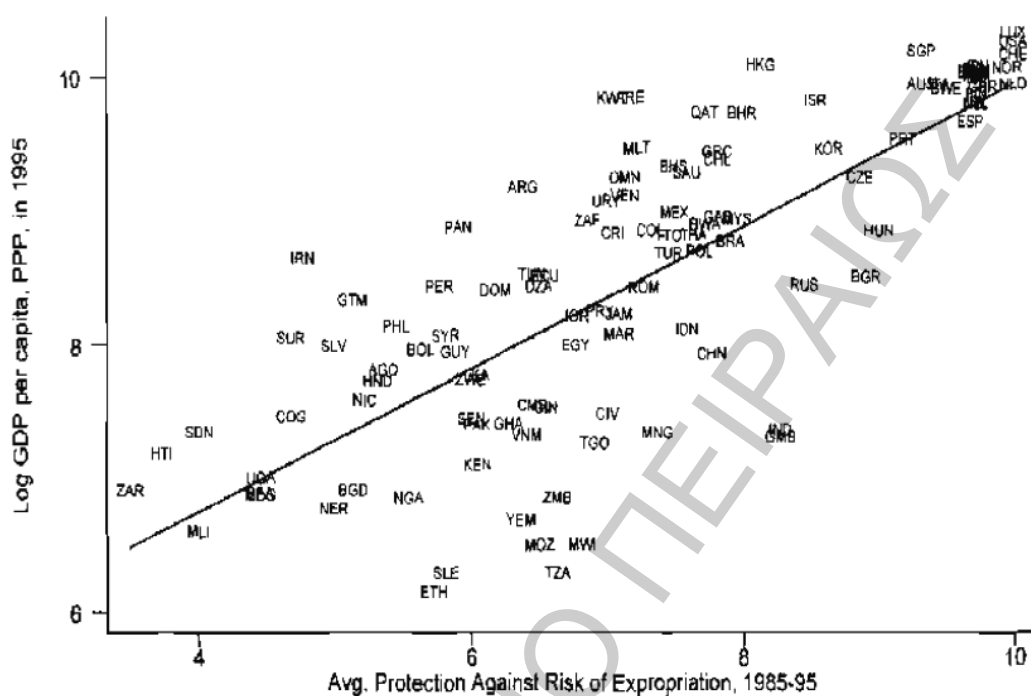
ιδιοκτησία, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχει έστω και ελάχιστη κρατική ιδιοκτησία.

Ο ρόλος του κράτους είναι πολύ σημαντικός είτε έχοντας το ίδιο δικαιώματα ιδιοκτησίας (όλων των πόρων σε κεντρικά σχεδιασμένες οικονομίες) είτε καθορίζοντας την διανομή και το εύρος των δικαιωμάτων

Το σύστημα δικαιωμάτων ιδιοκτησίας σε μια κοινωνία ορίζει τις επιτρεπόμενες μορφές του ανταγωνισμού. Ένα ιδιωτικό σύστημα ιδιοκτησίας δίνει το αποκλειστικό δικαίωμα σε ιδιώτες να χρησιμοποιούν τους πόρους τους κατά το δοκούν και να τους μεταφέρει εθελοντικά. Ένα τέτοιο σύστημα ενθαρρύνει τη συνεργασία. Πράγματι, ο οικονομικός ανταγωνισμός είναι ένα σύστημα κοινωνικής συνεργασίας. Όσο πιο ισχυρή είναι η προστασία της ιδιωτικής ιδιοκτησίας, όσο πιο αποτελεσματικά κατανέμονται οι πόροι, τόσο μεγαλύτερη θα είναι η δημιουργία πλούτου.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΝ

Η συμβολή του δικαιώματος ιδιοκτησίας στην οικονομική ανάπτυξη κατά τον Acemoglu

Πηγή: Acemoglu *et al.* (1995)

Μέσω της εμπειρικής του ανάλυσης οι Acemoglu *et al.* (2005) υποστήριξαν ότι οι διαφορές στους οικονομικούς θεσμούς συσχετίζονται με τις διαφορές στο κατά κεφαλήν εισόδημα.

Στο διάγραμμα αυτό βλέπουμε τη σχέση μεταξύ του λογαρίθμου του κατά κεφαλήν ΑΕΠ και του δείκτη «προστασίας ενάντια στον κίνδυνο απαλλοτρίωσης» κατά τη διάρκεια της περιόδου 1985-1995 για έναν μεγάλο αριθμό χωρών.

Η γραφική παράσταση δείχνει ότι χώρες με ασφαλή δικαιώματα ιδιοκτησίας, δηλαδή χώρες με υψηλότερη τιμή του δείκτη όπου ο κίνδυνος απαλλοτρίωσης είναι μικρός, έχουν υψηλότερο εισόδημα κατά μέσο όρο.

Αυτό που θα πρέπει να σημειωθεί είναι ότι η συγκεκριμένη σχέση δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί προκειμένου να θεμελιωθεί σχέση αιτιότητας μεταξύ των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας και της οικονομικής

ανάπτυξης, καθώς θα μπορούσαν να υπάρξουν προβλήματα με τη λήψη ενός τέτοιου συμπεράσματος. Καταρχήν, η σχέση αιτιότητας θα μπορούσε να είναι αντίστροφη · οι αρκετά πλούσιες χώρες μπορούν να επιβάλουν αυστηρά δικαιώματα ιδιοκτησίας. Κατά δεύτερον, όταν παραλείπουμε μεταβλητές μπορεί να υπάρχει το πρόβλημα της μεροληψίας. Θα μπορούσε να είναι κάποιος άλλος παράγοντας, όπως η γεωγραφία ή η κουλτούρα που να εξηγεί και γιατί μία χώρα μπορεί να είναι φτωχή αλλά και γιατί μπορεί να μην έχει ισχυρά δικαιώματα ιδιοκτησίας. Επομένως, ακόμα και αν υπάρχει αιτιώδης συνάφεια μεταξύ των θεσμών και της οικονομικής ανάπτυξης, μπορεί να υπάρχουν και άλλοι παράγοντες, οι οποίοι να εξηγούν τον λόγο για τον οποίο στις φτωχές χώρες το δικαίωμα ιδιοκτησίας δεν είναι ισχυρό.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

4.3.2 Η ελευθερία της επιλογής

Ο θεσμός αυτός αναφέρεται στην ελευθερία της επιλογής ως προς

- Τους καταναλωτές
- Τους παραγωγούς
- Τους παροχούς παραγωγικών συντελεστών

Σύμφωνα με τον North, στα πλαίσια αυτού του θεσμού οι καταναλωτές ως εντολείς, έχουν την απόλυτη ελευθερία να αποφασίσουν ποια προϊόντα θα επιλέξουν και τι ποσότητες θα καταναλώσουν. Οι παραγωγοί από τη δική τους πλευρά μπορούν οι ίδιοι να αποφασίσουν ποιους παραγωγικούς συντελεστές θα απασχολήσουν και σε τι ποσότητες, τον τρόπο οργάνωσης των παραγωγικών συντελεστών, την αγορά στην οποία θα δραστηριοποιηθούν αλλά και τι ποσότητες θα παράγουν. Τέλος, οι πάροχοι παραγωγικών συντελεστών, ως εντολοδόχοι, είναι ελεύθεροι να επιλέξουν με ποιους παραγωγικούς συντελεστές θα προμηθεύσουν την αγορά και με ποιες ποσότητες. Η ελευθερία της επιλογής οδηγεί αναπόφευκτα σε ανταγωνιστικές καταστάσεις, δηλαδή σε ένα μεγάλο αριθμό παραγωγών που δραστηριοποιούνται σε όποιο κλάδο επιθυμούν, καθώς και σε ένα εξίσου μεγάλο αριθμό καταναλωτών που επιλέγουν τα προϊόντα της αρεσκείας τους.

Οι επιλογές αυτές (των καταναλωτών, των παραγωγών και των παροχών παραγωγικών συντελεστών), οι οποίες συντονίζονται από το κίνητρο της μεγιστοποίησης του ατομικού συμφέροντος, γνωστοποιούνται στο οικονομικό σύστημα μέσω του θεσμού της αγοράς και της λειτουργίας του συστήματος ελευθέρων τιμών. Μέσω του θεσμού της αγοράς λοιπόν, η κοινωνία αποφασίζει τι θα παραχθεί, πως θα παραχθεί αποτελεσματικά και πως το προϊόν της παραγωγής θα διανεμηθεί στα μέλη της κοινωνίας.

4.3.3 Η αγορά χρήματος και κεφαλαίου

Η αγορά χρήματος αντιστοιχεί στο δίκτυο πιστωτικών οργανισμών μέσω του οποίου συναντώνται οι οικονομικές μονάδες για να συνάψουν συμβόλαια για δάνεια. Σε αυτή την αγορά διακινούνται χρεόγραφα (πιστοποιητικά χρέους) βραχυχρόνιας διάρκειας (κατά κανόνα κάτω του ενός έτους). Τα βασικά χαρακτηριστικά αυτών των χρεογράφων είναι ο χαμηλός κίνδυνος αθέτησης των υποχρεώσεων του εκδότη, και η υψηλή δυνατότητα ρευστοποίησης από πλευράς των κατόχων.

Η αγορά κεφαλαίου χαρακτηρίζει το θεσμό μέσω του οποίου διακινούνται αξιόγραφα (αποδεικτικά χρέους ή ιδιοκτησίας) με μακροχρόνιο επενδυτικό ορίζοντα (κατά κανόνα άνω του έτους). Η διακίνηση αυτών των τίτλων γίνεται σε οργανωμένες αγορές και τα βασικά χαρακτηριστικά τους είναι ο υψηλότερος κίνδυνος αθέτησης των υποχρεώσεων από πλευράς των εκδοτών, και η σημαντική διακύμανση των τιμών των αξιογράφων.

Ο ρόλος των αγορών χρήματος και κεφαλαίου είναι πρωταρχικός για την οικονομία. Για παράδειγμα, οι δύο αγορές:

- Συμβάλλουν στην προώθηση της ανάπτυξης των επιχειρήσεων, δημοσίων και ιδιωτικών, και κατ' επέκταση της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας.
- Καθιστούν δυνατή την αύξηση της παραγωγικότητας των επιχειρήσεων, δεδομένου ότι δε χρησιμοποιούνται πρόσθετοι επιχειρηματικοί πόροι πέραν των ιδίων πόρων των επιχειρήσεων.
- Βοηθούν την κάλυψη του ελλείμματος στον οικονομικό προϋπολογισμό με την έκδοση νέων κρατικών ομολογιών.
- Εξασφαλίζουν και βελτιώνουν την εμπορευσιμότητα των επενδύσεων σε μετοχικές αξίες και ομόλογα, συντελώντας στην ελκυστικότητα αυτής της κατηγορίας επενδύσεων.

- Απαιτούν την εφαρμογή κανόνων διαφάνειας και ανταγωνισμού, την τήρηση των οποίων επιβλέπουν οι αρμόδιες αρχές.

4.3.4 Ο έλεγχος και η καταπολέμηση της διαφθοράς

Η διαφθορά είναι ένα σύνθετο και πολύπλευρο φαινόμενο με πολλαπλά αίτια και αιτιατά, καθώς λαμβάνει διάφορες μορφές και λειτουργίες σε διάφορα πλαίσια. Έχει μελετηθεί ως πρόβλημα της πολιτικής, οικονομικής, πολιτιστικής ή ηθικής υπανάπτυξης και υπάρχει πλέον γενική συναίνεση ότι η διαφθορά είναι καθολική. Υπάρχει σε όλες τις χώρες, αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες, στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, καθώς επίσης και στις μη κερδοσκοπικές και φιλανθρωπικές οργανώσεις.

Γενικά, **διαφθορά** είναι η κατάχρηση της εξουσίας από τους κυβερνητικούς ανώτερους υπαλλήλους κυβερνητικών δυνάμεων. Συνήθως η κατάχρηση έγκειται στην παράνομη, συνήθως μυστική, απόκτηση ιδιωτικής περιουσίας ή αποκόμιση κάποιου άλλου ιδιωτικού οφέλους. Η κατάχρηση της κυβερνητικής δύναμης για άλλους λόγους (μη-ιδιωτικούς), όπως η καταστολή των πολιτικών αντιπάλων και η βιαιότητα της αστυνομίας, δε θεωρείται διαφθορά.

Όλες οι μορφές κυβερνήσεων είναι ευαίσθητες στην διαφθορά και την πολιτική δωροδοκία. Οι μορφές διαφθοράς ποικίλλουν: περιλαμβάνουν τη δωροδοκία, τον εκβιασμό, την υπεξαίρεση χρημάτων. Ενώ η διαφθορά μπορεί να διευκολύνει την εγκληματική επιχειρηματικότητα όπως την εμπορία ναρκωτικών, τα «ξέπλυμένα» χρήματα, και την παράνομη διακίνηση προϊόντων, δεν περιορίζεται μονάχα σε κυβερνητικούς υπαλλήλους, αλλά επεκτείνεται και σε οργανώσεις που πραγματοποιούν εγκλήματα. Η διαφθορά διαφέρει ανάλογα με τη χώρα ή την εξουσία. Ορισμένες πολιτικές πρακτικές χρηματοδότησης που είναι νόμιμες σε μια χώρα μπορούν να είναι παράνομες σε άλλη. Σε μερικές χώρες, οι κυβερνητικοί ανώτεροι

υπάλληλοι έχουν τόσο ευρείες δυνάμεις, που τα όρια μεταξύ του νόμιμου και του παράνομου είναι αρκετά δύσκολο να ορισθούν.

Εάν η υπόθεση «οι θεσμοί αποτελούν τα θεμελιώδη αίτια των διαφορετικών προτύπων οικονομικής μεγέθυνσης» είναι αληθινή, κατόπιν ο τρόπος που οι άνθρωποι αποφασίζουν να οργανώσουν τις κοινωνίες τους καθορίζει εάν θα ευημερήσουν ή όχι. Μερικοί τρόποι οργάνωσης ενδεχομένως να ενθαρρύνουν τους ανθρώπους της κοινωνίας να καινοτομήσουν, να αναλάβουν επιχειρηματικούς κινδύνους, να αποταμιεύσουν για το μέλλον και τις μελλοντικές γενεές, και να βρουν καλύτερους τρόπους εκπαίδευσης, ενώ άλλοι όχι.

Οι κακοί θεσμοί σε μια κοινωνία δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη φαινομένων διαφθοράς. Στη συνέχεια θα αναφερθούν κάποιοι από τους ορισμούς που έχουν δοθεί κατά καιρούς για τη διαφθορά.

Ορισμοί της διαφθοράς

Ένας διαδεδομένος ορισμός της είναι αυτός που δίνει η Παγκόσμια Τράπεζα ότι δηλαδή «Διαφθορά είναι η κατάχρηση εξουσίας για ίδιον όφελος», ενώ ένας άλλος ορισμός που δίνει η Διεθνής Διαφάνεια Ελλάδας είναι: «διαφθορά είναι η κατάχρηση δημόσιας ή ιδιωτικής θέσης ή εξουσίας για ίδιον όφελος και ιδίως όταν παρέχονται υπηρεσίες σε πολίτες, διανέμονται δημόσια αγαθά, δεν εφαρμόζονται οι νόμοι, πραγματοποιούνται αδιαφανείς συναλλαγές είτε μεταξύ ιδιωτών και κράτους, είτε μεταξύ ιδιωτών». Υπάρχει όμως και η ηθική διάσταση της διαφθοράς όπου σύμφωνα με τον καθηγητή κ Ρέππα, «ως διαφθορά εκλαμβάνεται η φθορά των ηθών, η εξαχρείωση, η ανηθικότητα και η ηθική διαστροφή, η εξασθένηση της αρετής και των ηθικών αξιών, και ακόμα η καταστροφή της τιμιότητας ή της πίστης κάποιου».

Μορφές της διαφθοράς

Η διαφθορά μπορεί να πάρει διάφορες μορφές. Συγκεκριμένα :

- **Δωροδοκία**

Με την έννοια δωροδοκία εννοούμε το χρηματισμό κάποιου υπαλλήλου ή κάποιου θεσμικού παράγοντα, προκειμένου να διεκπεραιώσει μια υπόθεση η οποία δεν έχει τις κατάλληλες προϋποθέσεις να έρθει σε πέρας. Σε μερικές χώρες ο πολιτισμός της δωροδοκίας επεκτείνεται σε κάθε πτυχή της δημόσιας ζωής, καθιστώντας εξαιρετικά δύσκολη την λειτουργία των επιχειρήσεων χωρίς την δωροδότηση (που τα προσχήματα την παρουσιάζουν ως φιλοδωρήματα). Οι δωροδοκίες μπορούν να απαιτηθούν από έναν ανώτερο υπάλληλο ώστε να κάνει κάτι που πληρώνεται ήδη για να το κάνει. Μπορούν επίσης να απαιτηθούν φιλοδωρήματα προκειμένου να παρακαμφθούν οι νόμοι και οι κανονισμοί.

- **Κατάχρηση**

Με την έννοια αυτή εννοούμε την εκτροπή αγαθών προς ιδιωτικό όφελος, δηλαδή την οικειοποίηση κάποιου αγαθού, που ένα άτομο διαχειρίζεται αλλά δεν του ανήκει.

- **Χρηματισμός**

Ως χρηματισμός ορίζεται η αθέμιτη εκμετάλλευση ενός αξιώματος για προσπορισμό κερδών.

- **Νεποτισμός**

Η έννοια των συγγενών ή των προσωπικών φίλων, εις βάρος των υπολοίπων, είναι διαφθορά. Αυτό μπορεί να συνδυαστεί με τη δωροδοκία, παραδείγματος χάριν όταν μια επιχείρηση απαιτεί την πρόσληψη ενός συγγενή, ο οποίος δεν ειδικεύεται πουθενά και δεν είναι χρήσιμος, με αποτέλεσμα η πρόσληψή του να έχει επιπτώσεις στην επιχείρηση, αλλά παρόλα αυτά να προσλαμβάνεται.

Σε κάθε περίπτωση όμως, όποια μορφή και αν λαμβάνει η διαφθορά, είναι αναμφισβήτητο γεγονός η αρνητική επίδραση που έχει στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας, η οποία μάλιστα έχει γίνει αντικείμενο έρευνας για πολλούς μελετητές.

Οι Johnson, Kaufmann και Zodo – Lobaton (1998)¹² σε έρευνά τους σχετικά με τη σχέση της διαφθοράς και του ρυθμού ανάπτυξης μιας οικονομίας, υπολόγισαν ότι μία αύξηση της διαφθοράς σε μία χώρα κατά μια μονάδα σε μια κλίμακα από το 0 μέχρι το 6, όπου το 6 δείχνει έλλειψη διαφθοράς, οδηγεί σε μείωση του ΑΕΠ της χώρας αυτής κατά 0.84%. Οι ίδιοι μελετητές σε έρευνά τους αναφορικά με τη σχέση της διαφθοράς και της παραοικονομίας κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι διατηρώντας σταθερούς όλους τους άλλους παράγοντες, μία αύξηση του δείκτη διαφθοράς (International Corruption Index) κατά μια μονάδα, που σημαίνει μείωση της διαφθοράς, οδηγεί σε μείωση της παραοικονομίας κατά 5,1 εκατοστιαίες μονάδες.

Η διαφθορά υπονομεύει επίσης την οικονομική ανάπτυξη με την οικονομική ανεπάρκεια. Στον ιδιωτικό τομέα, η διαφθορά αυξάνει το κόστος της επιχείρησης μέσω της τιμής των παράνομων πληρωμών, το διοικητικό κόστος των ανωτέρων, καθώς και τον κίνδυνο αποκάλυψης παραβιασμένων συμφωνιών. Τέλος στον πολιτικό βίο η διαφθορά υπονομεύει τη δημοκρατία και την καλή και σωστή διακυβέρνηση. Είναι πιθανό ακόμα να περιφρονούνται ή και να υπονομεύονται επίσημες διαδικασίες. Η δωροδοκία στις εκλογές και στους νομοθετικούς οργανισμούς μειώνει την υπευθυνότητα και διαστρεβλώνει την αντιπροσώπευση στη χάραξη της πολιτικής πορείας. Γενικότερα, η διαφθορά διαβρώνει τη θεσμική ικανότητα της κυβέρνησης καθώς οι διαδικασίες της δεν λαμβάνονται υπόψη,

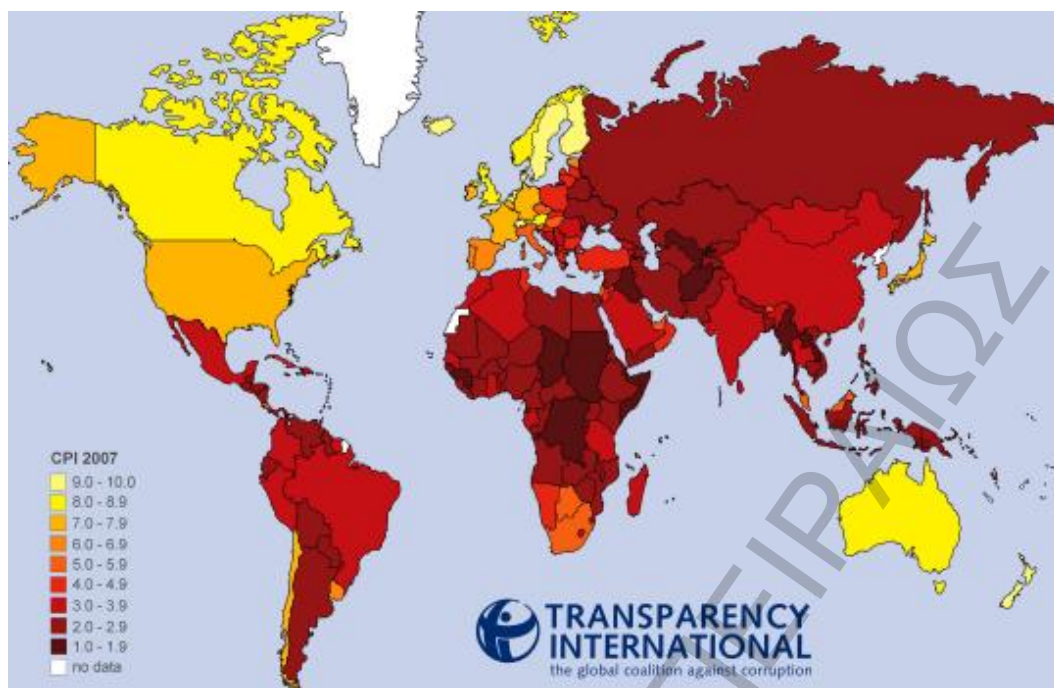
Από τα παραπάνω προκύπτει λοιπόν πόσο επιτακτική ανάγκη είναι ο έλεγχος και η πάταξη της διαφθοράς. Τρόποι για την καταπολέμηση της διαφθοράς υπάρχουν και πλέον όλες οι χώρες έχουν πάρει μέτρα κατά τις διαφθοράς και έχουν θεσπίσει νόμους για όσους διαπράττουν τέτοιου είδους εγκλήματα. Πρέπει να δοθεί επομένως ιδιαίτερη έμφαση στην ενίσχυση της διαφάνειας καθώς με τον τρόπο αυτό και η διαφθορά μπορεί

να καταπολεμηθεί σε κάποιο βαθμό αλλά και να βελτιωθεί το θεσμικό περιβάλλον γενικότερα (Kaufmann and Vishwanath, 2001).¹³

Δείκτης μέτρησης Διαφθοράς

Για τις ανάγκες της εργασίας μας, θα χρησιμοποιήσουμε τον Δείκτη Αντιλαμβανομένης Διαφθοράς (Corruption Perceptions Index, CPI), ο οποίος καταγράφει το επίπεδο της αντιλαμβανόμενης, από τους πολίτες, διαφθοράς στον δημόσιο τομέα μιας χώρας και δημοσιεύεται από τον διεθνή μη-κυβερνητικό οργανισμό Διεθνής Διαφάνεια (Transparency International). Ο εν λόγω οργανισμός, με έδρα το Βερολίνο, από το 1995 συντάσσει μια ετήσια έκθεση του Δείκτη Αντίληψης για τη Διαφθορά. Ο εν λόγω δείκτης προκύπτει από έρευνες που καταγράφουν τις αντιλήψεις του επιχειρηματικού κόσμου και ειδικών αναλυτών. Η κλίμακα κατάταξης είναι από το 0 έως το 10, όπου ο βαθμός 0 υποδηλώνει τη μέγιστη διαφθορά, ενώ όσο αυξάνει ο σχετικός δείκτης υπάρχει η αίσθηση ότι δεν υπάρχει διαφθορά στη χώρα.

Ο παγκόσμιος χάρτης της διαφθοράς 2007

Πηγή : http://archive.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2007

Όπως παρατηρούμε, οι χώρες με τον χαμηλότερο βαθμό αντίληψης της διαφθοράς το 2007 ήταν χώρες υψηλού εισοδήματος.

Το 2007 λοιπόν, σύμφωνα με τον δείκτη διαφθοράς CPI, σχεδόν στα τρία τέταρτα των 179 χωρών του εν λόγω δείκτη υπήρχε ένα σημαντικό πρόβλημα διαφθοράς, καθώς αυτές οι χώρες είχαν μια τιμή δείκτη μέχρι 5 (Σχήμα 1-1).

4.3.5 Ο θεσμός της ανταγωνιστικής αγοράς

Η αγορά πρέπει να χαρακτηρίζεται από πλήρη ανταγωνισμό και οικονομική ελευθερία. Στην πράξη αυτό σημαίνει ότι στις συναλλαγές που πραγματοποιούνται στις αγορές, ένα πλήθος αγοραστών πρέπει να αντιμετωπίζει ένα άλλο πλήθος πωλητών.

Επιπλέον, ως καταναλωτής το άτομο είναι ελεύθερο να αγοράσει οτιδήποτε επιθυμεί το οποίο θα μεγιστοποιήσει την ωφέλειά του αλλά και ως παραγωγός έχει την ελευθερία να αποφασίσει τι προϊόν θα παράγει, σε τι ποσότητα και ποιους παραγωγικούς συντελεστές θα χρησιμοποιήσει. Οι ελευθερίες αυτές όμως δεν είναι απεριόριστες. Υπάρχουν νόμοι, οι οποίοι καθορίζουν όρια που τις περιορίζουν. Η βασική όμως αρχή είναι η πλήρης οικονομική ελευθερία της αγοράς, της πώλησης και της παραγωγής και η ύπαρξη ανταγωνισμού. Διότι τότε μόνο μπορεί να επιτευχθεί οικονομική αποτελεσματικότητα και μεγέθυνση.

Τέλος, δεν πρέπει να υπάρχουν περιορισμοί στη διακίνηση, την πώληση και αγορά των εμπορευμάτων και των συντελεστών παραγωγής. Όσο μεγαλύτερη είναι η επέκταση της αγοράς τόσο αυξάνονται οι δυνατότητες για μεγαλύτερο καταμερισμό της εργασίας, διευκολύνεται η διακίνηση νέων ιδεών, η ανάπτυξη και η διάχυση της τεχνολογίας .

4.3.6 Η ποιότητα του νομικού συστήματος

Το πολιτικό σύστημα επηρεάζει άμεσα τις λειτουργίες των δικαστηρίων και τη δικαιοσύνη (La Porta et al., 1999). Ο βαθμός προστασίας της ιδιωτικής περιουσίας και η δυνατότητα που έχουν οι πολίτες να προσφύγουν στη δικαιοσύνη όταν νιώθουν ότι καταπατώνται τα δικαιώματά τους, εξαρτάται από το νομικό και δικαστικό σύστημα κάθε χώρας.

Οι νόμοι πολλών χωρών είναι επηρεασμένοι είτε από το εθιμικό δίκαιο, που προέρχεται από την Αγγλία, είτε από το αστικό δίκαιο, που προέρχεται από το Ρωμαϊκό δίκαιο. Δομικά τα δύο συστήματα λειτουργούν με πολύ διαφορετικούς τρόπους.

Το αστικό δίκαιο (civil code system) βασίζεται κυρίως στην κωδικοποίηση του δικαίου. Δηλαδή πηγή δικαίου συνιστούν οι νόμοι και όχι οι δικαστικές αποφάσεις, ενώ υπέρτατος Νόμος είναι το Σύνταγμα. Το νομικό και δικαστικό σύστημα αστικού δικαίου δίνει προτεραιότητα στην οικονομική ανάπτυξη. Μερικές από τις χώρες που έχουν υιοθετήσει το αστικό δίκαιο είναι η Γερμανία, η Ιταλία, η Ελλάδα, η Γαλλία και η Αυστρία.

Το εθιμικό δίκαιο αποτελείται από κανόνες που αφ' ενός μεν ισχύουν, χωρίς να έχουν τεθεί υποχρεωτικά από την Πολιτεία, αλλά έχουν διαμορφωθεί και επιβληθεί μετά από μακροχρόνια, αδιάκοπη και ομοιόμορφη εφαρμογή από τον ίδιο τον λαό ενός γεωγραφικού τόπου ή χώρας με την προϋπόθεση της απόδοσης σ' αυτούς ενσυνείδητης δεσμευτικής ισχύος. Σε αυτή την περίπτωση τα δικαστήρια είναι πιο ευέλικτα να εξεύρουν τη δικαιότερη λύση για κάθε περίπτωση. Το εθιμικό δίκαιο λειτουργεί υπέρ της κυβέρνησης και βοηθάει στην προστασία της ιδιωτικής περιουσίας. Χώρες που έχουν υιοθετήσει το εθιμικό δίκαιο παρουσιάζουν συνήθως χαμηλά ποσοστά διαφθοράς καθώς το δικαστικό σώμα έχει το προτέρημα να τηρηθεί εναντίον της κυβέρνησης τηρώντας τους νόμους.

Έρευνα έχει δείξει ότι στο ίδιο επίπεδο ανάπτυξης, χώρες με αστικό δίκαιο, εμφανίζουν λιγότερο ασφαλή δικαιώματα ιδιοκτησίας, περισσότερη διαφθορά και γραφειοκρατία και λιγότερη πολιτική ελευθερία σε σχέση με χώρες που έχουν υιοθετήσει το εθιμικό δίκαιο. Ένας τομέας όπου είναι πιο εμφανής η ανασφάλεια των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας στις χώρες με αστικό δίκαιο είναι η ανάπτυξη των χρηματοοικονομικών αγορών [La Porta et al. 1997, 1998].

Σε αντίθεση με τις χώρες εθιμικού δικαίου, στις χώρες που έχουν υιοθετήσει το αστικό δίκαιο, υπάρχει περισσότερος κρατικός παρεμβατισμός και μεγάλη κρατική ιδιοκτησία σε τράπεζες και βιομηχανίες με συνέπεια οι δυνάμεις της αγοράς να μην λειτουργούν ελεύθερα και αποτελεσματικά. Αυτό με τη σειρά του έχει ως συνέπεια να μην αναπτύσσεται το ελεύθερο εμπόριο και ως εκ τούτου να μην μπορεί να υπάρξει ανάπτυξη.

Από την άλλη πλευρά το εθιμικό δίκαιο συνδέεται με την προστασία των επενδυτών, η οποία με τη σειρά της σχετίζεται με την χρηματοοικονομική ανάπτυξη και με μικρότερο ιδιοκτησιακό καθεστώς από την πλευρά της κυβέρνησης. Όλα αυτά οδηγούν σε λιγότερη διαφθορά, καλύτερη λειτουργία των αγορών εργασίας, αλλά και σε ένα περισσότερο ανεξάρτητο δικαστικό σύστημα που με τη σειρά τους συνδέονται με πιο ασφαλή δικαιώματα ιδιοκτησίας και την καλύτερη εφαρμογή των συμβάσεων.

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι το υφιστάμενο νομικό σύστημα της εκάστοτε χώρας είναι παράγοντας που δύναται να επηρεάσει την οικονομική ανάπτυξη και την ευημερία της.

4.3.7 Κράτος δικαίου

Κράτος δικαίου σημαίνει ότι κυρίαρχος είναι ο νόμος και όχι ο άνθρωπος. Σε ένα τέτοιο καθεστώς, οι πολίτες ανάλογα με τις εμπειρίες και τα προσόντα τους έχουν το δικαίωμα των ίσων ευκαιριών για να καταλαμβάνουν θέσεις και αξιώματα σε θέσεις που έχουν προκηρυχθεί. Η αρχή του κράτους δικαίου σχετίζεται και με τη διάκριση των εξουσιών και την ύπαρξη συντάγματος το οποίο κατοχυρώνει τα δικαιώματα του ατόμου, όπως το δικαίωμα της ιδιοκτησίας. Επιπλέον η έννοια του κράτους δικαίου έχει άμεση σχέση με την αρχή της νομιμότητας, σύμφωνα με την οποία οι αποφάσεις αυτών που έχουν κρατική εξουσία πρέπει να βασίζονται σε σαφείς νομικούς κανόνες που έχουν καθοριστεί από πριν και να μην μεταβάλλουν εκ των υστέρων τους νομικούς αυτούς κανόνες.

Οι οικονομολόγοι χρησιμοποιούν μια σειρά από δείκτες, οι οποίοι έχουν αναπτυχθεί από διάφορους διεθνείς οργανισμούς και φορείς. Οι περισσότεροι από αυτούς τους δείκτες βασίζονται σε έρευνες και αφορούν στις αντιλήψεις επενδυτών και όχι τόσο την τυπική πλευρά των θεσμών. Με βάση έξι βασικούς δείκτες που καταρτίζει η Παγκόσμια Τράπεζα, έχουμε μια εικόνα για το πώς κατατάσσονται οι διάφορες χώρες από άποψη ποιότητας διακυβέρνησης. (World Governance Indicators). Συγκεκριμένα, οι δείκτες αυτοί είναι :

- **Φωνή-Λογοδοσία** (βαθμός συμμετοχής πολιτών, ελευθερία έκφρασης, ελευθερία συνεταιρισμού και ελευθερία μέσων μαζικής ενημέρωσης)
- **Πολιτική σταθερότητα** (πιθανότητα αποσταθεροποίησης της κυβέρνησης λόγω συνταγματικής εκτροπής, βίας ή τρομοκρατίας)
- **Αποτελεσματικότητα του κράτους** (ποιότητα δημόσιας διοίκησης, ανεξαρτησία από πολιτικές πιέσεις, ποιότητα διαμόρφωσης πολιτικής)

- **Ποιότητα των ρυθμιστικών παρεμβάσεων** (ικανότητα του κράτους να δημιουργεί ένα πλαίσιο υγιών πολιτικών και ρυθμιστικών παρεμβάσεων που προωθούν την ιδιωτική πρωτοβουλία)
- **Κράτος δικαίου** (Ο βαθμός στον οποίο οι φορείς της οικονομίας έχουν εμπιστοσύνη στους νόμους, συμπεριλαμβανομένης της ποιότητας στην ισχύ των συμβάσεων, των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, της αστυνομίας και των δικαστηρίων, καθώς και η πιθανότητα βίας και εγκλήματος)
- **Έλεγχος της διαφθοράς** (Ο βαθμός στον οποίο ασκείται η κρατική εξουσία για να προσποριστούν κάποιοι ιδιώτες οφέλη)

Στα διαγράμματα (1 , 2 , 3) που ακολουθούν στα παραρτήματα παρουσιάζεται ο δείκτης του Κράτους Δικαίου για επιλεγμένες χώρες σύμφωνα με τη βαθμολογική κατάταξη των World Governance Indicators για έτη από το 1998 και 2007, δηλαδή πριν και μετά την υιοθέτηση του ευρώ. Οι τιμές των δεικτών κυμαίνονται σε μια κλίμακα από -2,5 έως 2,5. Υψηλότερες τιμές των δεικτών αντιστοιχούν σε καλύτερη διακυβέρνηση.

Στα διαγράμματα αυτά, παρουσιάζεται συγκεκριμένα ο δείκτης του Κράτους Δικαίου για τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης πριν και μετά την ένταξη τους στην ΟΝΕ. Σαν έτος αναφοράς θεωρούμε το 1998, έτος όπου ακόμα δεν είχε εισήχθη το ευρώ και σας έτος σύγκρισης λαμβάνουμε τυχαία το 2007 ώστε να μην συμπίπτει με την κρίση. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι με εξαίρεση κάποιες χώρες όπως η Εσθονία, η Ιταλία ,η Σλοβακία και η Πορτογαλία δεν υπάρχει σημαντική διαφορά στο βαθμό εμπιστοσύνης ως προς την τήρηση των κανόνων της κοινωνίας, την ποιότητα των συμβάσεων, τα δικαστικό σύστημα και τα δικαιώματα ιδιοκτησίας.

5. Θεσμικό και οικονομικό πλαίσιο του ευρώ

Το ευρώ είναι το κοινό νόμισμα της ευρωπαϊκής ένωσης. Η δημιουργία ενός ενιαίου νομίσματος είναι απώτερος στόχος της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης, η οποία με τη σειρά της αποτελεί ευρωπαϊκή φιλοδοξία για πολλές δεκαετίες και θεωρείται από πολλούς υποστηρικτές της ως απαραίτητο στάδιο για μια ενδεχόμενη πολιτική ενοποίηση. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) είναι μια συμφωνία ανάμεσα στα συμμετέχοντα Ευρωπαϊκά Έθνη να μοιράζονται ένα κοινό νόμισμα και μια κοινή οικονομική πολιτική με προκαθορισμένους όρους δημοσιονομικής ευθύνης.

Όταν ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση το 1957, τα κράτη - μέλη επικέντρωσαν τις προσπάθειες τους στην οικοδόμηση μιας κοινής αγοράς. Ωστόσο, με τον καιρό έγινε σαφές ότι χρειαζόταν στενότερη οικονομική και νομισματική συνεργασία, ώστε να μπορέσει η εσωτερική αγορά να αναπτυχθεί και να λειτουργήσει αποδοτικότερα. Ο στόχος της ΟΝΕ και του ενιαίου νομίσματος τέθηκε μόλις το 1992 με τη συνθήκη του Μάαστριχτ (συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση), η οποία καθόρισε τους θεμελιώδεις κανόνες για την εισαγωγή του. Οι κανόνες αυτοί ορίζουν τους στόχους της ΟΝΕ, τις απαιτούμενες αρμοδιότητες και τα κριτήρια που πρέπει να πληρούν τα κράτη – μέλη για να υιοθετήσουν το ευρώ.

5.1 Η Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ)

Τα τρία στάδια

Το πρώτο στάδιο, που ξεκίνησε την 1η Ιουλίου 1990 περιλάμβανε:

- απόλυτα ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων εντός της ΕΕ (κατάργηση των συναλλαγματικών ελέγχων),
- αύξηση των πόρων που αποσκοπούσαν στην εξάλειψη των ανισοτήτων ανάμεσα στις περιοχές της Ευρώπης (διαρθρωτικά ταμεία),
- οικονομική σύγκλιση μέσω πολυμερούς εποπτείας των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών.

Το δεύτερο στάδιο ξεκίνησε την 1η Ιανουαρίου 1994 και προέβλεπε:

- την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ιδρύματος (ΕΝΙ) στη Φρανκφούρτη. Το ΕΝΙ αποτελείτο από τους διοικητές των κεντρικών τραπεζών των κρατών μελών της ΕΕ,
- την ανεξαρτησία των εθνικών κεντρικών τραπεζών
- οδηγίες για να μειωθούν τα δημοσιονομικά ελλείμματα των κρατών μελών.

Το τρίτο στάδιο ήταν η γέννηση του ευρώ. Την 1η Ιανουαρίου 1999 έντεκα χώρες υιοθέτησαν το ευρώ, το οποίο έτσι έγινε το ενιαίο νόμισμα της Αυστρίας, του Βελγίου, της Φινλανδίας, της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Ιρλανδίας, της Ιταλίας, του Λουξεμβούργου, των Κάτω Χωρών, της Πορτογαλίας και της Ισπανίας. (Η Ελλάδα ακολούθησε την 1η Ιανουαρίου του 2001). Από εκείνη τη στιγμή, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα πήρε τη σκυτάλη από το ΕΝΙ και ανέλαβε την ευθύνη για τη νομισματική πολιτική, η οποία καθορίζεται και εφαρμόζεται σε ευρώ.

Τα Κριτήρια Σύγκλισης

Κάθε κράτος μέλος της ΕΕ πρέπει να πληροί πέντε κριτήρια σύγκλισης για να είναι σε θέση να περάσει στο τρίτο στάδιο. Αυτά είναι:

- **σταθερότητα των τιμών:** όσον αφορά το ποσοστό του πληθωρισμού, δεν μπορεί να υπάρχει απόκλιση μεγαλύτερη της τάξης του 1,5% σε σχέση με το μέσο όρο του ποσοστού του πληθωρισμού των τριών κρατών μελών με το χαμηλότερο πληθωρισμό
- **επιτόκια:** όσον αφορά τα μακροπρόθεσμα επιτόκια, δεν μπορεί να υπάρχει απόκλιση μεγαλύτερη της τάξης του 2% σε σχέση με το μέσο όρο των επιτοκίων των τριών κρατών μελών με τα χαμηλότερα επιτόκια
- **έλλειμμα:** το έλλειμμα του προϋπολογισμού των κρατών μελών δεν πρέπει να υπερβαίνει το 3% του ΑΕΠ
- **δημόσιο χρέος:** δεν μπορεί να υπερβαίνει το 60% του ΑΕΠ
- **σταθερότητα της συναλλαγματικής ισοτιμίας:** οι συναλλαγματικές ισοτιμίες πρέπει να έχουν παραμείνει εντός των επιτρεπτών περιθωρίων διακύμανσης κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων ετών.

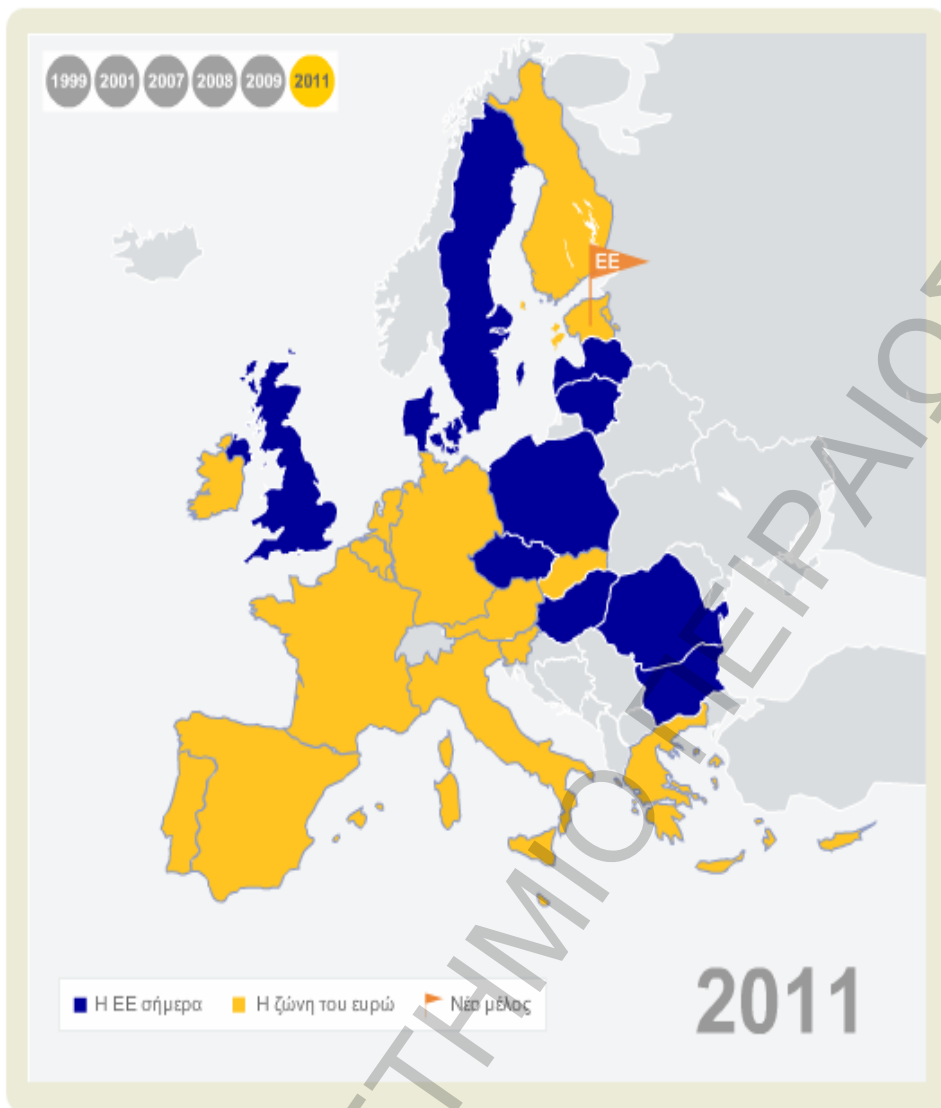
ΧΩΡΕΣ-ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ (ΟΝΕ)

Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Εσθονία, Ιρλανδία, Ιταλία, Ισπανία, Κύπρος, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Ολλανδία, Πορτογαλία, Σλοβακία, Σλοβενία, Φινλανδία

ΧΩΡΕΣ-ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΜΕΤΕΧΟΥΝ ΣΤΗΝ ΟΝΕ

Βουλγαρία, Δανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Λετονία, Λιθουανία, Ουγγαρία, Πολωνία, Ρουμανία, Σουηδία, Τσεχία

Χάρτης της ζώνης του ευρώ 1999 – 2011

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΕΤΑ

6. Τα οφέλη από την καθιέρωση ενός ενιαίου νομίσματος

6.1 Η περίπτωση της Ευρωζώνης

Σε μία νομισματική ένωση, οι χώρες – μέλη χρησιμοποιούν το ίδιο νόμισμα. Ως εκ τούτου, δεν έχουν τη δυνατότητα ασκήσεως αυτόνομης νομισματικής πολιτικής. Ακολουθούν την ίδια νομισματική πολιτική, την οποία ασκεί η Κεντρική Τράπεζα λαμβάνοντας υπόψιν της τις συνθήκες σε όλη την ένωση και όχι σε κάποια συγκεκριμένη χώρα – μέλος. Παράδειγμα Νομισματικής Ένωσης αποτελεί η ΟΝΕ με κοινό νόμισμα το ευρώ. Ένα από τα πλέον σημαντικά πλεονεκτήματα της νομισματική ένωσης είναι ότι το υψηλότερο εμπόριο, συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη και στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου. Οι Jeffrey Frankel και Andrew Rose¹⁴ σε μία έρευνά τους αναφέρουν ότι το εμπόριο μεταξύ των κρατών – μελών μιας ένωσης είναι τρεις φορές υψηλότερο από ότι το εμπόριο με χώρες εκτός της ενώσεως. Δεν θα πρέπει όμως το υψηλότερο εμπόριο και τα οφέλη που αυτό συνεπάγεται να αποδοθεί αποκλειστικά και μόνο στη χρήση κοινού νομίσματος. Και αυτό διότι οι χώρες της ΟΝΕ στα πλαίσια της διαδικασίας εισαγωγής του ευρώ έθεσαν σε εφαρμογή αρκετά μέτρα, μεταξύ των οποίων και αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο του χρηματοοικονομικού συστήματος, των οποίων η επίδραση στην άνοδο του ενδοευρωπαϊκού εμπορίου ήταν μάλλον μεγαλύτερη από αυτήν της σταθερής ισοτιμίας.

Επιπλέον, ένα άλλο πλεονέκτημα της χρήσης κοινού νομίσματος είναι ότι τα ταξίδια εντός Ευρωζώνης γίνονται για τους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης πολύ πιο εύκολα, χωρίς τις κοπιώδεις αλλαγές νομίσματος, ενώ παράλληλα είναι εύκολη πια και η σύγκριση τιμών των αγαθών και των υπηρεσιών, πράγμα που συνεισφέρει στη καλύτερη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και στηρίζει τον υγιή ανταγωνισμό, ωφελώντας τους καταναλωτές, καθώς θα μπορούν πλέον να συγκρίνουν σε κάθε χώρα την τιμή που πληρώνουν για ένα προϊόν με την τιμή που πληρώνουν οι υπόλοιποι Ευρωπαίοι πολίτες. Η συνολική σταθερότητα της οικονομίας και των τιμών την οποία έφερε το ευρώ είναι ευνοϊκή για όλο το οικονομικό κλίμα.

Σε γενικές γραμμές ένα ενιαίο νόμισμα είναι το λογικό συμπλήρωμα της ενιαίας αγοράς που τη καθιστά αποτελεσματικότερη. Η χρησιμοποίησή του ευρύνει τη λειτουργία της ευρωπαϊκής οικονομίας και το διεθνές εμπόριο και δίνει στην Ευρωπαϊκή Ένωση ισχυρότερη φωνή στον κόσμο.

6.2 Η επίδραση του ευρώ στο εμπόριο και τους θεσμούς

Η επίδραση του ευρώ στους θεσμούς είναι ένα αμφιλεγόμενο θέμα. Υπάρχει δηλαδή η αισιόδοξη πλευρά αυτών που πιστεύουν ότι η συμμετοχή μιας χώρας στην Ευρωζώνη θα μπορούσε δυνητικά να βελτιώσει τους θεσμούς της, αλλά υπάρχει και η άλλη πλευρά του νομίσματος, αυτών δηλαδή που πιστεύουν ότι η συμμετοχή μιας χώρας στην Ευρωζώνη μπορεί να έχει αρνητική επίδραση ή να μη σχετίζεται καθόλου με τους θεσμούς.

Η αισιόδοξη πλευρά

Η τεχνολογική πρόοδος, η παγκοσμιοποίηση των αγορών και η ευρωπαϊκή ενοποίηση αλλάζουν το περιβάλλον μέσα στο οποίο λειτουργούν οι οικονομίες μας. Παρέχουν ευκαιρίες και ταυτόχρονα θέτουν προκλήσεις για την οικονομία της ζώνης του ευρώ και για τα κράτη μέλη της. Συνεπώς, η ανάπτυξη και η ευημερία των ευρωπαϊκών οικονομιών εξαρτώνται από την ικανότητά τους να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά τις προκλήσεις και να επωφελούνται των ευκαιριών. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να δημιουργηθούν στο εσωτερικό, συνθήκες και θεσμοί που προάγουν την ανάπτυξη και να υιοθετήσουμε πολιτικές και πρακτικές που θα επιτρέπουν στις οικονομίες μας να συναγωνίζονται επιτυχώς στην παγκόσμια αγορά.

Εντός της ζώνης κοινού νομίσματος διευκολύνεται το εμπόριο μεταξύ των κρατών - μελών καθώς υπάρχει σημαντική μείωση στο κόστος συναλλαγών. Εξίσου σημαντικό είναι ότι δεν υπάρχει μόνο αύξηση στο διμερές εμπόριο των χωρών μελών της ΟΝΕ αλλά το ότι η εισαγωγή του Ευρώ οδήγησε σε αύξηση του εξωτερικού εμπορίου των παραπάνω χωρών και με τα μη μέλη της Ένωσης. Μια πιθανή εξήγηση του παραπάνω εμπειρικού αποτελέσματος είναι ότι χώρες με μεγάλη

συναλλαγματική αστάθεια προ της εισαγωγής του Ευρώ, ωφελούνται καθώς πλέον μπορούν να αναπτύξουν το εξωτερικό τους εμπόριο με τον υπόλοιπο κόσμο έχοντας ένα σταθερότερο νόμισμα. Πραγματοποιείται ελεύθερη διακίνηση αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων, η οποία ενισχύεται και από την κατάργηση των δασμών και των υπόλοιπων επιβαρύνσεων επί των συναλλαγών. Επιπλέον, η εξάλειψη του κόστους αγοράς συναλλάγματος ευνοεί το εμπόριο και τις επενδύσεις. Πριν το ευρώ το κόστος συναλλάγματος ήταν πολύ υψηλό, της τάξης των 20-25 δισεκατομμυρίων ευρώ ετησίως στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το κόστος αυτό έχει εξαφανιστεί εντός της Ευρωζώνης, όπου όλες οι πληρωμές και τα τιμολόγια είναι πλέον σε ευρώ.

Πλέον το ευρώ χρησιμοποιείται ολοένα και περισσότερο για τις διεθνείς εμπορικές συναλλαγές λόγω της ισχύος και της διαθεσιμότητας του, αλλά και της εμπιστοσύνης που εμπνέει. Αυτό επιτρέπει στις επιχειρήσεις της Ευρωζώνης να πληρώνουν και να πληρώνονται σε ευρώ, μειώνοντας κατά αυτό τον τρόπο τον κίνδυνο των διακυμάνσεων στις ισοτιμίες και διευκολύνοντας το εμπόριο για τους εταίρους μας, που χειρίζονται πλέον ένα νόμισμα σε ολόκληρη την Ευρωζώνη. Στο παρελθόν, το εμπόριο μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών περιλάμβανε πολλά νομίσματα με ασταθείς τιμές συναλλάγματος. Προκειμένου να αντισταθμίσουν τον κίνδυνο των συνθηκών αυτών, οι εταιρίες πουλούσαν σε υψηλότερες τιμές στο εξωτερικό, αποθαρρύνοντας το εμπόριο. Ο κίνδυνος αυτός όμως τώρα δεν υπάρχει. Έρευνες μάλιστα έχουν δείξει ότι το εμπόριο εντός της Ευρωζώνης εκτιμάται ότι αυξήθηκε μεταξύ 4% και 10% από την εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος, ενώ έχει αυξηθεί κατά περίπου 3% και το εμπόριο αγαθών με τον έξω κόσμο.

Επιπρόσθετα, η υιοθέτηση του ευρώ συνέβαλε στην αύξηση των εισαγωγών και των εξαγωγών καθώς η ανησυχία για το πώς θα διαμορφωθούν μελλοντικά οι ισοτιμίες δεν αποτελούσε πλέον ανασταλτικό παράγοντα για την πραγματοποίησή τους. Η χρήση του ευρώ ως κοινού νομίσματος συνεπάγεται οι ισοτιμίες των χωρών που συμμετέχουν να μετατραπούν από μεταβλητές σε σταθερές. Ακριβώς λόγω αυτής της σταθερότητας εκτός ότι αυξήθηκαν οι εισαγωγές και οι εξαγωγές, αυξήθηκαν και οι επενδύσεις οδηγώντας ακόμη περισσότερο σε αύξηση

του διεθνούς εμπορίου και γενικά της οικονομικής ευημερίας των κρατών – μελών.

Το εμπόριο και οι θεσμοί έχουν άμεση συσχέτιση μεταξύ τους. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι ακριβώς λόγω της σπουδαιότητας του ρόλου του στην οικονομική ανάπτυξη, αποτελεί αντικείμενο προσοχής και των κυβερνήσεων αλλά και των ανθρώπων που δραστηριοποιούνται σε αυτό. Η αποτελεσματικότητα του εμπορίου εξαρτάται όχι μόνο από την βελτίωση των ήδη υπαρχόντων θεσμών αλλά και από την εισαγωγή νέων θεσμών κατάλληλων να ανταποκριθούν στις ανάγκες της εποχής. Σύμφωνα με έρευνα των Daron Acemoglu, James Robinson και Simon Johnson, σχετικά με την ταχεία οικονομική ανάπτυξη της δυτικής Ευρώπης μεταξύ 1500 και 1800, τα εμπειρικά στοιχεία έδειξαν ότι οι χώρες που ήρθαν σε επαφή με το άνοιγμα του εμπορίου προς τον Νέο Κόσμο, της Ασίας και της Αφρικής, οδηγήθηκαν σε αλλαγή του θεσμικού τους πλαισίου, έτσι ώστε να ακριβώς για να προστατευτούν οι έμποροι από τη δύναμη των μονάρχων και του κύκλου του βασιλιά.¹⁵

Ακριβώς αυτή η αύξηση του διεθνούς εμπορίου επομένως καθιστά αναγκαία τη δημιουργία πιο δυνατού θεσμικού πλαισίου, το οποίο να μπορεί να στηρίξει την ύπαρξη πιο διευρυμένου κύκλου εργασιών. Η ευρωπαϊκή οικονομική και νομισματική ένωση καλείται να δημιουργήσει το κανονιστικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα πρέπει να λειτουργήσουν τα κράτη – μέλη. Πίεση από τη διοικητική δομή της Ευρωζώνης για καλύτερους θεσμούς και συνύπαρξη με το κανονιστικό πλαίσιο φυσικά και υπάρχει. Από εκεί και πέρα βέβαια επαφίεται στην οικονομία κάθε χώρας κατά πόσο θα μπορέσει να ακολουθήσει αυτό το κοινό πλαίσιο.

Αναφορικά με το θεσμό της αγοράς χρήματος και κεφαλαίου η καθιέρωση του ευρώ μέσα από την ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής οικονομικής και νομισματικής ένωσης έχει συμβάλει στην εκ νέου οριοθέτηση των θεσμών που λειτουργούν στις αγορές, όπως η δημιουργία ενιαίων μέσων άσκησης νομισματικής πολιτικής αλλά και στη δημιουργία ενός κλίματος εμπιστοσύνης και σταθερότητας. Το ευρώ συνέβαλε στην ενοποίηση των ευρωπαϊκών αγορών χρήματος και κεφαλαίου, στη

διεύρυνση του συνολικού μεγέθους τους και στη βελτίωση της αποτελεσματικότητάς τους.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι όσον αφορά τη διαφθορά και την καταπολέμησή της στις χώρες της Ευρωζώνης, το ευρώ ως κοινό νόμισμα, δυνητικά θα μπορούσε να βοηθήσει στην καταπολέμηση της διαφθοράς. Και αυτό διότι όπως αναφέραμε ένα από τα πιο σημαντικά πλεονεκτήματα της χρήσης του ευρώ είναι η αύξηση του διεθνούς εμπορίου και μεταξύ των κρατών- μελών αλλά και των χωρών της Ευρωζώνης με τα μη μέλη της Ένωσης. Καθώς τα οφέλη του διεθνούς εμπορίου είναι αναγνωρίσιμα από όλες τις χώρες, η καθεμία ξεχωριστά προσπαθεί να συμμετάσχει σ αυτή την εμπορική δραστηριότητα. Αυτό όμως, προϋποθέτει και κάποια μορφή εντιμότητας από τις εκάστοτε χώρες, αφού η διεθνής αγορά μπορεί να αποβάλλει όποιο μέλος δεν τηρεί τους κανόνες, εξαπατώντας τα άλλα μέλη της. Έτσι χώρες που παρουσιάζουν μεγάλο βαθμό διαφθοράς πρέπει να βρουν μηχανισμούς και να υιοθετήσουν πολιτικές ώστε να καταπολεμήσουν.

Επιπρόσθετα, λόγω του ότι η διαφθορά επιδιώκει μονοπωλιακού χαρακτήρα κέρδη, που σημαίνει ότι αυτοί που τη διαπράττουν είναι άτομα με εξουσία, ή κύρος λόγω της μονοπωλιακής θέσης που κατέχουν, το ευρώ εξαιτίας της αύξησης του ανταγωνισμού που προκαλεί, θα μπορούσε να βοηθήσει στον πάταξη της διαφθοράς ή έστω στον περιορισμό της. Αυτό συμβαίνει διότι όταν υπάρχει μονοπώλιο, ο καταναλωτής έχει περιορισμένες επιλογές, δίνοντας έτσι την ευκαιρία σε πολλούς να επωφεληθούν και να διαπράξουν εγκλήματα διαφθοράς εις βάρος του, επωφελοόμενοι από το γεγονός ότι ο ίδιος δεν μπορεί άριστος ελεγκτής καθώς δεν είναι σε θέση να έχει εναλλακτική επιλογή.

Η άλλη πλευρά...

Όπως αναφέραμε υπάρχει και η άποψη αυτών που υποστηρίζουν ότι η συμμετοχή μιας χώρας στην ευρωζώνη δεν έχει επίδραση στους θεσμούς. Η άποψη τους σχετίζεται με το γεγονός ότι η κοινή νομισματική πολιτική που ασκείται μέσω της Κεντρικής Ευρωπαϊκής Τράπεζας μπορεί να μη σχετίζεται καθόλου με τους θεσμούς αλλά και ότι η ενθάρρυνση του διεθνούς εμπορίου που προκαλείται από το κοινό νόμισμα δεν βελτιώνει κατ' ανάγκη τους θεσμούς. Υπάρχουν ωστόσο πολλοί ερευνητές που θεωρούν ότι η συσχέτιση του εμπορίου με τους θεσμούς είναι ανύπαρκτη ή και αρνητική.

Σύμφωνα με μια έρευνα ¹⁶ του Andrei .A Levchenko, οι εξελίξεις στην τεχνολογία γίνονται σε τόσο ταχείς ρυθμούς ώστε να υπάρχει ο κίνδυνος ακριβώς λόγω της υψηλής τεχνολογίας, το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο να μην είναι σε θέση να ικανοποιήσει ακριβώς αυτές τις εξελίξεις. Αλλά ακόμη και αν θα μπορούσε να αλλάξει, οι αλλαγές στην τεχνολογία είναι πιο γρήγορες από την εξέλιξη των θεσμών ώστε δημιουργείται ένα «θεσμικό κενό» το οποίο μπορεί να προκαλέσει αρκετά προβλήματα.

Σύμφωνα πάλι με τον Andrei .A Levchenko (Trade, Inequality, and the Political Economy of Institutions - July 2009) το άνοιγμα του εμπορίου μπορεί να οδηγήσει σε υψηλότερα κόστη εισόδου όταν αλλάζει η πολιτική δύναμη υπέρ μίας elite μεγάλων εξαγωγέων οι οποίοι με τη σειρά τους προτιμούν να εγκαθιστούν υψηλότερα εμπόδια εισόδου. Η επιβλαβής αυτή συνέπεια του εμπορίου στους θεσμούς είναι πιθανότερο να συμβεί όταν μια μικρή χώρα καταλαμβάνει ένα αρκετά μεγάλο μέρος των παγκόσμιων εξαγωγών σε συνθήκες μη τέλει ανταγωνισμού. Συγκεντρώνεται λοιπόν έτσι το εμπόριο σε λίγους, οι οποίοι αποκτούν δύναμη και βάζοντας οι ίδιοι εμπόδια δημιουργούν δυσκολία στο να εισέλθει μία νέα επιχείρηση στο χώρο, προκαλώντας έτσι αρνητική επίδραση στο θεσμό της ανταγωνιστικότητας. Επομένως, ακόμη και αν το ευρώ, ως κοινό νόμισμα προκαλεί αύξηση του διεθνούς εμπορίου δεν σημαίνει αυτό κατ' ανάγκη ότι προκαλεί βελτίωση των θεσμών.

7 Ανάλυση Υποδείγματος

Σκοπός της διατριβής είναι να εξετάσουμε κατά πόσο η συμμετοχή μιας χώρας στην Ευρωζώνη έχει επίπτωση στους οικονομικούς θεσμούς των χωρών αυτών. Έτσι, προκειμένου να πραγματοποιήσουμε την έρευνα μας, ορίσαμε τις ακόλουθες μεταβλητές, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν στις παλινδρομήσεις που θα ακολουθήσουν.

- **Corruption** Με αυτή τη μεταβλητή ορίσαμε την αντίληψη της διαφθοράς που υπάρχει σε μια χώρα. Πιο συγκεκριμένα χρησιμοποιήσαμε τον corruption perceptions index για το έτος 2007 ώστε να μην υπάρχει επίδραση από την κρίση. Ο δείκτης κυμαίνεται από 0 έως 10 και στο δείγμα μας, στην χαμηλότερη κλίμακα (πολύ μεγάλη Διαφθορά) συναντάμε το Αζερμπαϊτζάν (2,1) ενώ οι χώρες με την ελάχιστη Διαφθορά είναι η Δανία και η Φιλανδία (9,4).

Παράγοντες που λαμβάνονται υπόψη για την αξιολόγηση των χωρών είναι:

1. Σωστή Διακυβέρνηση
 2. Ηθική Πρακτική
 3. Θέληση για καταπολέμηση της Διαφθοράς σε πρακτικό επίπεδο.
- **Fraser** για το έτος 2007 (<http://www.freetheworld.com>). Χρησιμοποιήσαμε το Δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας του κόσμου όπου μετρά το βαθμό στον οποίο οι πολιτικές και τα θεσμικά όργανα των χωρών είναι υποστηρικτές της οικονομικής ελευθερίας. Εδώ πήραμε τη στήλη που αναφέρεται στο νομικό σύστημα και στα δικαιώματα ιδιοκτησίας. Ο παράγοντας « δικαιώματα ιδιοκτησίας » μετρά τον βαθμό στον οποίο η νομοθεσία μιας χώρας προστατεύει τα δικαιώματα ατομικής ιδιοκτησίας και τον βαθμό στον οποίο η κυβέρνηση επιβάλλει αυτούς τους νόμους. Όσο πιο σίγουρη είναι η νομική προστασία της ιδιοκτησίας, τόσο υψηλότερη είναι η βαθμολογία της χώρας. Η βαθμολογική κλίμακα κυμαίνεται από το

0 έως και το 10, με την Φιλανδία να βρίσκεται στη μεγαλύτερη κλίμακα με 9,1 και την Βοσνία τη χαμηλότερη με 4,1.

- **Ln (GDP RER CARITA)** .. πέντε χρόνια πριν δηλαδή το 2002. Πρόκειται για το νεπέριο λογάριθμο του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας.
- **Euro** όπου είναι μια ψευδομεταβλητή που λαμβάνει τιμή 1 για τις χώρες της Ευρώπης που χρησιμοποιούν το ευρώ και 0 για εκείνες που δεν το χρησιμοποιούν.
- **Legal system** αυτή η παράμετρος μας δείχνει το είδος του νομικού συστήματος που επικρατεί σε μια χώρα. Σε αυτή την παλινδρόμηση η μεταβλητή (dummy variable) που χρησιμοποιήσαμε είναι το 1 εάν μια χώρα έχει υιοθετήσει common law και 0 εάν μια χώρα έχει υιοθετήσει civil law. Δηλαδή civil law = 0 και common law = 1.

Για τη συλλογή δεδομένων χρησιμοποιήσαμε για το δείκτη Fraser την ιστοσελίδα <http://www.freetheworld.com/2007/2007Dataset.xls>, για το Corruption Perceptions Index από το Transparency την ιστοσελίδα <http://www.transparency.org/research/cpi/overview>, για το νεπέριο GDP την ιστοσελίδα <http://data.worldbank.org/indicator>, για το ευρώ την ιστοσελίδα

<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CF%85%CF%81%CF%8E> ενώ για το legal system ως βάση δεδομένων χρησιμοποιήσαμε από την ιστοσελίδα του Harvard την http://www.economics.harvard.edu/faculty/shleifer/files/ggou_web.xls.

Για την πραγματοποίηση της έρευνας πήραμε αρχικά 43 χώρες της Ευρώπης (ΠΙΝΑΚΑΣ - 1) και έπειτα για να έχουμε πιο δυνατό συμπέρασμα χρησιμοποιήσαμε ως δείγμα μόνο τις 27 χώρες που είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΠΙΝΑΚΑΣ - 2) ενώ απορρίψαμε όσες χώρες δεν είχαν επαρκή δεδομένα.

Να σημειωθεί ότι όλα τα δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν είναι προσαρτημένα και το παράρτημα της εργασίας και ότι το πρόγραμμα που χρησιμοποιήσαμε για τις παλινδρομήσεις είναι το e-views.

7.1 Παλινδρόμηση με την μέθοδο των ελάχιστων τετραγώνων

Στην περίπτωση μας χρησιμοποιούμε τις μεταβλητές μας ως εξής : χρησιμοποιήσαμε ως εξαρτημένες μεταβλητές στην πρώτη περίπτωση τη διαφθορά (το δείκτη CPI) και στην δεύτερη περίπτωση το δείκτη FRASER για την ποιότητα των οικονομικών θεσμών. Ανεξάρτητες μεταβλητές χρησιμοποιήσαμε αυτές που αναφέραμε και πιο πάνω δηλαδή το ευρώ (αν μια χώρα είναι εισηγμένη στην Ευρωζώνη), το νομικό σύστημα (common law- civil law) και το νεπέρειο λογάριθμο του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας.

Επίσης οφείλουμε να αναφέρουμε ότι χρησιμοποιήσαμε τη μέθοδο White που διορθώνει για πιθανή ετεροσκεδαστικότητα (heteroskedasticity) αν υπάρχει.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

7.2 Παλινδρομήσεις

7.2.1 Περίπτωση 1η: στο δείγμα περιλαμβάνονται όλες οι χώρες της Ευρώπης.

Η πρώτη παλινδρόμηση που τρέξαμε ήταν της μορφής :

$Corruption = b_0 + b_1 \cdot \ln(\text{gdp per capita}) + b_2 \cdot (\text{euro}) + b_3 \cdot (\text{legal system})$

Κάνοντας και τον έλεγχο για ετεροσκεδαστικότητα, μέσω του ελέγχου White όπως παρουσιάζεται και στο παράρτημα (ΠΙΝΑΚΑΣ - 3), παρατηρούμε ότι η πιθανότητα για το F-Statistic είναι 0,9450, που σημαίνει ότι έχω ομοσκεδαστικότητα. Δέχομαι δηλαδή τη μηδενική υπόθεση

$H_0 =$ ομοσκεδαστικότητα.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΑΛΙΝΔΡΟΜΗΣΗΣ (ΠΙΝΑΚΑΣ - 4)

Variable	Coefficient	Prob
C	-9.164151	0.0000
LNGDP	1.695722	0.0000
EURO	-0.495836	0.1689
LEGAL	-0.489523	0.2896

Το R-squared του μοντέλου είναι 0.847819, που σημαίνει ότι το μοντέλο έχει συμβατότητα κατά 84,78%.

Όπως συμπεραίνουμε η διαφθορά εξαρτάται μόνο από το $\ln(\text{gdp per capita})$, ενώ η συμμετοχή μιας χώρας στο ευρώ και το νομικό σύστημα αντίστοιχα συνιστούν μη στατιστικά σημαντικούς συντελεστές.

Η δεύτερη παλινδρόμηση που τρέξαμε ήταν της μορφής :

$Fraser = b_0 + b_1 \cdot \ln(\text{gdp per capita}) + b_2 \cdot (\text{euro}) + b_3 \cdot (\text{legal system})$

Κάνοντας και εδώ έλεγχο για ετεροσκεδαστικότητα μέσω του ελέγχου White όπως παρουσιάζεται και στο παράρτημα (ΠΙΝΑΚΑΣ - 5)

παρατηρούμε ότι η πιθανότητα για το F- Statistic είναι 0,6296 που σημαίνει ότι έχω ομοσκεδαστικότητα.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΑΛΙΝΔΡΟΜΗΣΗΣ (ΠΙΝΑΚΑΣ - 6)

Variable	Coefficient	Prob
C	-0.831427	0.4064
LNGDP	0.869984	0.0000
EURO	-0.178301	0.4959
LEGAL	-0.230946	0.2407

Το R-squared του μοντέλου 0.688528, που σημαίνει ότι εμφανίζει συμβατότητα κατά 68,85%. Και εδώ η συμμετοχή στην Ευρωζώνη και το νομικό σύστημα είναι μη στατιστικά σημαντικές μεταβλητές, ενώ το $\ln(\text{gdp per capita})$ είναι αυτό που επηρεάζει τα δικαιώματα ιδιοκτησίας,

7.2.2 Περίπτωση 2η : στο δείγμα περιλαμβάνονται μόνο οι χώρες που είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η πρώτη παλινδρόμηση που τρέξαμε ήταν της μορφής :

$$\text{Corruption} = b_0 + b_1 \cdot \ln(\text{gdp per capita}) + b_2 \cdot (\text{euro}) + b_3 \cdot (\text{legal system})$$

Κάνοντας και εδώ τον έλεγχο για ετεροσκεδαστικότητα, μέσω του ελέγχου White όπως παρουσιάζεται και στο παράρτημα (ΠΙΝΑΚΑΣ - 7), παρατηρούμε ότι η πιθανότητα για το F-Statistic είναι 0,9089 που σημαίνει ότι έχω ομοσκεδαστικότητα. Δέχομαι δηλαδή τη μηδενική υπόθεση.

H_0 = ομοσκεδαστικότητα.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΑΛΙΝΔΡΟΜΗΣΗΣ (ΠΙΝΑΚΑΣ - 8)

Variable	Coefficient	Prob
C	-11.60776	0.0000
LNGDP	1.977384	0.0000
EURO	-0.783417	0.0695
LEGAL	-0.686381	0.0919

Το R-squared του μοντέλου 0.745792, που σημαίνει ότι εμφανίζει συμβατότητα κατά 74,58%. Εδώ παρατηρούμε ότι το $\ln(\text{gdp per capita})$ επηρεάζει σε πολύ μεγάλο βαθμό τη διαφθορά, ενώ το ευρώ και το legal system είναι και αυτά σημαντικά αλλά σε επίπεδο σημαντικότητας 10%.

Η δεύτερη παλινδρόμηση που τρέξαμε ήταν της μορφής :

$$\text{Fraser} = b_0 + b_1 \cdot \ln(\text{gdp per capita}) + b_2 \cdot (\text{euro}) + b_3 \cdot (\text{legal system})$$

Κάνοντας και εδώ τον έλεγχο για ετεροσκεδαστικότητα, μέσω του ελέγχου White όπως παρουσιάζεται και στο παράρτημα (ΠΙΝΑΚΑΣ - 9), παρατηρούμε ότι η πιθανότητα για το F-Statistic είναι 0,8387 που σημαίνει ότι έχω ομοσκεδαστικότητα. Δέχομαι δηλαδή τη μηδενική υπόθεση

H_0 = ομοσκεδαστικότητα.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΑΛΙΝΔΡΟΜΗΣΗΣ (ΠΙΝΑΚΑΣ – 10)

Variable	Coefficient	Prob
C	-2.271499	0.1265
LNGDP	1.022732	0.0000
EURO	-0.224261	0.4547
LEGAL	-0.296150	0.2013

Το R-squared του μοντέλου 0.591826 σημαίνει ότι το μοντέλο εμφανίζει συμβατότητα κατά 59,18%. Εδώ παρατηρούμε ότι το lngdp(per capita) επηρεάζει σε πολύ μεγάλο βαθμό τα δικαιώματα ιδιοκτησίας, ενώ το ευρώ και το νομικό σύστημα παρουσιάζονται μη στατιστικά σημαντικά.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΓΕΡΑΚΩΝ

8. Συμπεράσματα

Η μελέτη μας προσπαθεί να εξακριβώσει κατά πόσο η συμμετοχή μιας χώρας στην Ευρωζώνη μπορεί να επηρεάσει τους θεσμούς. Όπως αναφέραμε και στο θεωρητικό κομμάτι της εργασίας υπάρχουν αντικρουόμενες απόψεις σχετικά με αυτό το θέμα.

Στην πρώτη περίπτωση τρέξαμε την παλινδρόμηση για τις 43 χώρες της Ευρώπης που συμπεριλαμβάνονται στο δείγμα μας και προσπαθήσαμε να βρούμε μια σχέση μεταξύ της διαφθοράς ή των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας με το ευρώ, το νομικό σύστημα και το κατά κεφαλήν εισόδημα. Παρατηρούμε ότι :

- Τόσο το ευρώ όσο και το νομικό σύστημα δεν συνδέονται με τη μείωση της διαφθοράς, ούτε με το επίπεδο των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας.
- Το κατά κεφαλήν εισόδημα συνδέεται σημαντικά και με τη διαφθορά αλλά και με τα δικαιώματα ιδιοκτησίας.

Στη δεύτερη περίπτωση τρέξαμε την παλινδρόμηση για τις 27 χώρες που είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα αποτελέσματα έδειξαν τα εξής :

- Όσον αφορά το ευρώ και το νομικό σύστημα φαίνεται ότι ενδέχεται να επηρεάσουν τη διαφθορά καθώς εμφανίζουν σημαντικότητα κατά 10%. Το κατά κεφαλήν εισόδημα συνδέεται σε πολύ μεγάλο βαθμό με το επίπεδο διαφθοράς.
- Το ευρώ και το νομικό σύστημα δεν επηρεάζουν τα δικαιώματα ιδιοκτησίας, ενώ και πάλι το κατά κεφαλήν εισόδημα εμφανίζεται ότι επηρεάζει και μάλιστα σε μεγάλο βαθμό τα δικαιώματα ιδιοκτησίας.

Η εμπειρική μας μελέτη λοιπόν δεν επιβεβαιώνει την αισιόδοξη πλευρά αυτών που πιστεύουν ότι η συμμετοχή στην Ευρωζώνη

προβλέπει θεσμική βελτίωση, καθώς τα αποτελέσματα έδειξαν ότι δεν υπάρχει συσχέτιση μεταξύ τους. Το ευρώ δηλαδή ως κοινό νόμισμα της Ευρωζώνης δεν επηρεάζει τους θεσμούς των χωρών αυτών.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ – 1

COUNTRY	GDP	LNGDP	LEGAL	EURO	CPI 07	FRASER 07
Albania	1440,030143	7,272419325	0	0	2,9	5,1
Austria	25679,0944	10,15343249	0	1	8,1	8,7
Armenia	776,3093877	6,654551136	0	0	3	5,7
Azerbaijan	763,1012122	6,637390673	0	0	2,1	6,4
Belgium	24465,3335	10,10501244	0	1	7,1	7,3
Bosnia	1761,502191	7,473922242	0	0	3,3	4,1
Bulgaria	2030,788523	7,616179432	0	0	4,1	5,1
Croatia	5974,075765	8,695184681	0	0	4,1	5,9
Cyprus	14862,45444	9,606593476	1	1	5,3	7,2
Czech	7685,088816	8,947037213	0	0	5,2	6,2
Denmark	32344,31979	10,3841937	0	0	9,4	9
Esthonia	5386,393514	8,591631333	0	1	6,5	7,3
Finland	25993,83997	10,16561486	0	1	9,4	9,1
France	23494,47836	10,06452071	0	1	7,3	7,6
Georgia	779,3845906	6,658504622	0	0	3,4	5,7
Germany	24325,66645	10,0992873	0	1	7,8	8,5
Greece	13292,349	9,494943886	0	1	4,6	6,4
Hungary	6535,293936	8,784972604	0	0	5,3	6,6
Iceland	30979,11448	10,34106853	0	0	9,2	8,9
Ireland	31434,55734	10,35566312	1	1	7,5	7,9
Italy	21435,1393	9,972786878	0	1	5,2	6
Latvia	3983,019109	8,289795381	0	0	4,8	6,8
Lithuania	4082,923995	8,314568676	0	0	4,8	6,8
Luxembourg	50582,82854	10,83136744	0	1	8,4	8,3
Fyrom	1874,791635	7,536252804	0	0	3,3	5,1
Malta	10849,75028	9,291897343	0	1	5,8	7,9
Moldova	458,6781966	6,128348868	0	0	2,8	5,8
Montenegro	2043,456521	7,622398026	0	0	3,3	5,7
Netherland	27110,60685	10,20768033	0	1	9	8,2
Norway	42291,82522	10,65234909	0	0	8,7	9
Poland	5183,822606	8,553298018	0	0	4,2	5,6
Portugal	12758,54288	9,453956356	0	1	6,5	7,2
Romania	2101,740987	7,650521322	0	0	3,7	5,9
Russia	2375,162934	7,772821318	0	0	2,3	5,6
Serbia	2013,6674	7,607712916	0	0	3,4	5,1
Slovakia	6439,476749	8,770202566	0	1	4,9	6,3
Slovenia	11599,90192	9,358751922	0	1	6,6	6,2
Spain	16611,71338	9,717863351	0	1	6,7	6,9
Sweden	28118,9848	10,24420024	0	0	9,3	8,4
Switzerland	39350,44275	10,58026251	0	0	9	8,7
Turkey	3553,066261	8,175566245	0	0	4,1	5,7
Ukraine	879,4750486	6,779325194	0	0	2,7	5,2
U.K.	26996,97203	10,20347999	1	0	8,4	7,6

ΠΙΝΑΚΑΣ – 2

COUNTRY	GDP	LNGDP	LEGAL	EURO	CPI 07	FRASER 07
Austria	25679,0944	10,15343249	0	1	8,1	8,7
Belgium	24465,3335	10,10501244	0	1	7,1	7,3
Bulgaria	2030,788523	7,616179432	0	0	4,1	5,1
Cyprus	14862,45444	9,606593476	1	1	5,3	7,2
Czech	7685,088816	8,947037213	0	0	5,2	6,2
Denmark	32344,31979	10,3841937	0	0	9,4	9
Esthonia	5386,393514	8,591631333	0	1	6,5	7,3
Finland	25993,83997	10,16561486	0	1	9,4	9,1
France	23494,47836	10,06452071	0	1	7,3	7,6
Germany	24325,66645	10,0992873	0	1	7,8	8,5
Greece	13292,349	9,494943886	0	1	4,6	6,4
Hungary	6535,293936	8,784972604	0	0	5,3	6,6
Ireland	31434,55734	10,35566312	1	1	7,5	7,9
Italy	21435,1393	9,972786878	0	1	5,2	6
Latvia	3983,019109	8,289795381	0	0	4,8	6,8
Lithuania	4082,923995	8,314568676	0	0	4,8	6,8
Luxembourg	50582,82854	10,83136744	0	1	8,4	8,3
Malta	10849,75028	9,291897343	0	1	5,8	7,9
Netherland	27110,60685	10,20768033	0	1	9	8,2
Poland	5183,822606	8,553298018	0	0	4,2	5,6
Portugal	12758,54288	9,453956356	0	1	6,5	7,2
Romania	2101,740987	7,650521322	0	0	3,7	5,9
Slovakia	6439,476749	8,770202566	0	1	4,9	6,3
Slovenia	11599,90192	9,358751922	0	1	6,6	6,2
Spain	16611,71338	9,717863351	0	1	6,7	6,9
Sweden	28118,9848	10,24420024	0	0	9,3	8,4
U.K.	26996,97203	10,20347999	1	0	8,4	7,6

ΠΙΝΑΚΑΣ – 3

Heteroskedasticity Test: White				
F-statistic	0.309194	Prob. F(7,35)		0.9450
Obs*R-squared	2.504212	Prob. Chi-Square(7)		0.9268
Scaled explained SS	2.028479	Prob. Chi-Square(7)		0.9582
Test Equation:				
Dependent Variable: RESID^2				
Method: Least Squares				
Date: 08/02/13 Time: 23:14				
Sample: 1 43				
Included observations: 43				
White Heteroskedasticity-Consistent Standard Errors & Covariance				
Collinear test regressors dropped from specification				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	5.926607	9.330425	0.635192	0.5294
LNGDP	-1.204047	2.181008	-0.552060	0.5844
LNGDP^2	0.066650	0.124298	0.536216	0.5952
LNGDP*EURO	-0.195335	0.658781	-0.296509	0.7686
LNGDP*LEGAL	-0.863802	0.602895	-1.432758	0.1608
EURO	2.445779	6.422010	0.380843	0.7056
EURO*LEGAL	-0.873466	0.569029	-1.535009	0.1338
LEGAL	8.798244	6.160926	1.428072	0.1621
R-squared	0.058237	Mean dependent var		0.785891
Adjusted R-squared	-0.130115	S.D. dependent var		1.115938
S.E. of regression	1.186319	Akaike info criterion		3.345829
Sum squared resid	49.25737	Schwarz criterion		3.673494
Log likelihood	-63.93532	Hannan-Quinn criter.		3.466662
F-statistic	0.309194	Durbin-Watson stat		2.239912
Prob(F-statistic)	0.944959			

ΠΙΝΑΚΑΣ – 4

Dependent Variable: CPI_07				
Method: Least Squares				
Date: 06/02/13 Time: 19:25				
Sample: 1 43				
Included observations: 43				
White Heteroskedasticity-Consistent Standard Errors & Covariance				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-9.164151	1.093610	-8.379724	0.0000
LNGDP	1.695722	0.128674	13.17839	0.0000
EURO	-0.495836	0.353756	-1.401633	0.1689
LEGAL	-0.489523	0.455966	-1.073595	0.2896
R-squared	0.847819	Mean dependent var		5.662791
Adjusted R-squared	0.836113	S.D. dependent var		2.299381
S.E. of regression	0.930857	Akaike info criterion		2.782986
Sum squared resid	33.79330	Schwarz criterion		2.946819
Log likelihood	-55.83420	Hannan-Quinn criter.		2.843402
F-statistic	72.42480	Durbin-Watson stat		1.723122
Prob(F-statistic)	0.000000			

ΠΙΝΑΚΑΣ – 5

Heteroskedasticity Test: White				
F-statistic	0.752981	Prob. F(7,35)		0.6296
Obs*R-squared	5.628069	Prob. Chi-Square(7)		0.5838
Scaled explained SS	3.427331	Prob. Chi-Square(7)		0.8429
Test Equation:				
Dependent Variable: RESID^2				
Method: Least Squares				
Date: 08/02/13 Time: 23:18				
Sample: 1 43				
Included observations: 43				
White Heteroskedasticity-Consistent Standard Errors & Covariance				
Collinear test regressors dropped from specification				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	7.643373	4.827502	1.583298	0.1223
LNGDP	-1.552131	1.109460	-1.398997	0.1706
LNGDP^2	0.081712	0.062517	1.307034	0.1997
LNGDP*EURO	0.008336	0.291837	0.028562	0.9774
LNGDP*LEGAL	-0.073530	0.276857	-0.265590	0.7921
EURO	0.241711	2.753778	0.087774	0.9306
EURO*LEGAL	-0.365031	0.310726	-1.174769	0.2480
LEGAL	0.482885	2.825855	0.170881	0.8653
R-squared	0.130885	Mean dependent var		0.539701
Adjusted R-squared	-0.042938	S.D. dependent var		0.664477
S.E. of regression	0.678593	Akaike info criterion		2.228650
Sum squared resid	16.11708	Schwarz criterion		2.556315
Log likelihood	-39.91597	Hannan-Quinn criter.		2.349482
F-statistic	0.752981	Durbin-Watson stat		2.242242
Prob(F-statistic)	0.629559			

ΠΙΝΑΚΑΣ – 6

Dependent Variable: FRASER_07				
Method: Least Squares				
Date: 06/02/13 Time: 19:42				
Sample: 1 43				
Included observations: 43				
White Heteroskedasticity-Consistent Standard Errors & Covariance				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-0.831427	0.990629	-0.839293	0.4064
LNGDP	0.869984	0.112168	7.756055	0.0000
EURO	-0.178301	0.259364	-0.687454	0.4959
LEGAL	-0.230946	0.193841	-1.191424	0.2407
R-squared	0.688528	Mean dependent var		6.806977
Adjusted R-squared	0.664568	S.D. dependent var		1.331915
S.E. of regression	0.771398	Akaike info criterion		2.407184
Sum squared resid	23.20714	Schwarz criterion		2.571016
Log likelihood	-47.75445	Hannan-Quinn criter.		2.467600
F-statistic	28.73727	Durbin-Watson stat		1.645697
Prob(F-statistic)	0.000000			

ΠΙΝΑΚΑΣ – 7

Heteroskedasticity Test: White				
F-statistic	0.369369	Prob. F(7,19)		0.9089
Obs*R-squared	3.234138	Prob. Chi-Square(7)		0.8625
Scaled explained SS	2.989639	Prob. Chi-Square(7)		0.8860
Test Equation:				
Dependent Variable: RESID^2				
Method: Least Squares				
Date: 08/02/13 Time: 23:23				
Sample: 1 27				
Included observations: 27				
White Heteroskedasticity-Consistent Standard Errors & Covariance				
Collinear test regressors dropped from specification				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-1.966172	27.42915	-0.071682	0.9436
LNGDP	0.473931	6.146556	0.077105	0.9393
LNGDP^2	-0.023401	0.339919	-0.068841	0.9458
LNGDP*EURO	-0.364516	1.097224	-0.332217	0.7434
LNGDP*LEGAL	-0.139297	0.667051	-0.208825	0.8368
EURO	4.256780	10.81497	0.393601	0.6983
EURO*LEGAL	-0.717857	0.597916	-1.200598	0.2447
LEGAL	1.256255	6.870231	0.182855	0.8568
R-squared	0.119783	Mean dependent var		0.772173
Adjusted R-squared	-0.204508	S.D. dependent var		1.256003
S.E. of regression	1.378464	Akaike info criterion		3.721012
Sum squared resid	36.10311	Schwarz criterion		4.104963
Log likelihood	-42.23366	Hannan-Quinn criter.		3.835181
F-statistic	0.369369	Durbin-Watson stat		1.847652
Prob(F-statistic)	0.908928			

ΠΙΝΑΚΑΣ – 8

Dependent Variable: CPI_07				
Method: Least Squares				
Date: 06/02/13 Time: 20:04				
Sample: 1 27				
Included observations: 27				
White Heteroskedasticity-Consistent Standard Errors & Covariance				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-11.60776	2.060086	-5.634597	0.0000
LNGDP	1.977384	0.233265	8.476999	0.0000
EURO	-0.783417	0.411474	-1.903929	0.0695
LEGAL	-0.686381	0.390224	-1.758940	0.0919
R-squared	0.745792	Mean dependent var		6.514815
Adjusted R-squared	0.712634	S.D. dependent var		1.776060
S.E. of regression	0.952084	Akaike info criterion		2.875626
Sum squared resid	20.84866	Schwarz criterion		3.067602
Log likelihood	-34.82096	Hannan-Quinn criter.		2.932711
F-statistic	22.49232	Durbin-Watson stat		1.823511
Prob(F-statistic)	0.000000			

ΠΙΝΑΚΑΣ – 9

Heteroskedasticity Test: White				
F-statistic	0.477865	Prob. F(7,19)		0.8387
Obs*R-squared	4.041901	Prob. Chi-Square(7)		0.7749
Scaled explained SS	2.548193	Prob. Chi-Square(7)		0.9234
Test Equation:				
Dependent Variable: RESID^2				
Method: Least Squares				
Date: 08/02/13 Time: 23:25				
Sample: 1 27				
Included observations: 27				
White Heteroskedasticity-Consistent Standard Errors & Covariance				
Collinear test regressors dropped from specification				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-13.09331	11.36017	-1.152563	0.2634
LNGDP	2.989180	2.561638	1.166902	0.2577
LNGDP^2	-0.164847	0.142522	-1.158642	0.2618
LNGDP*EURO	0.153981	0.390826	0.393988	0.6980
LNGDP*LEGAL	0.123936	0.248001	0.499740	0.6230
EURO	-1.194742	3.723289	-0.320883	0.7518
EURO*LEGAL	-0.419364	0.353813	-1.185270	0.2505
LEGAL	-1.437173	2.539056	-0.566027	0.5780
R-squared	0.149700	Mean dependent var		0.454535
Adjusted R-squared	-0.163568	S.D. dependent var		0.610572
S.E. of regression	0.658617	Akaike info criterion		2.243845
Sum squared resid	8.241743	Schwarz criterion		2.627796
Log likelihood	-22.29190	Hannan-Quinn criter.		2.358014
F-statistic	0.477865	Durbin-Watson stat		2.101057
Prob(F-statistic)	0.838720			

ΠΙΝΑΚΑΣ – 10

Dependent Variable: FRASER_07				
Method: Least Squares				
Date: 06/02/13 Time: 20:36				
Sample: 1 27				
Included observations: 27				
White Heteroskedasticity-Consistent Standard Errors & Covariance				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-2.271499	1.432593	-1.585586	0.1265
LNGDP	1.022732	0.160069	6.389328	0.0000
EURO	-0.224261	0.294910	-0.760440	0.4547
LEGAL	-0.296150	0.225120	-1.315519	0.2013
R-squared	0.591826	Mean dependent var		7.222222
Adjusted R-squared	0.538585	S.D. dependent var		1.075365
S.E. of regression	0.730469	Akaike info criterion		2.345693
Sum squared resid	12.27245	Schwarz criterion		2.537669
Log likelihood	-27.66686	Hannan-Quinn criter.		2.402778
F-statistic	11.11615	Durbin-Watson stat		2.047992
Prob(F-statistic)	0.000104			

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσσα Άρθρα

D Acemoglu, S Johnson, J Robinson “ Institutions as a Fundamental Cause of Long- Run Growth”

Acemoglu, D. (2008) Introduction to Modern Economic Growth, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.

D Acemoglu, S Johnson, J Robinson “The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation”

North D, (1994) “ Economic Performance through Time ” pp 359-368

Edward L. Glaeser and Andrei Shleifer “ Legal Origins”

North, C. (1981) ‘ Structure and Change in Economic History’, W.W. Norton & Co., New York.

The Rise and Decline of Nations : Economic Growth, Stagflation and Social Rigidities, Mancur Olson

Rafael La Porta, Florencio Lopez-de-Silanes, and Andrei Shleifer “The Economic Consequences of Legal Origins

Robinson J. “Equity, Institutions and the Development Process” p.p 47

Johnson, Kaufmann, and Zodo – Lobaton (1998) “ Regulatory Discretion and the Unofficial Economy ”

Kaufmann D amd Vishwanath T (2001). Toward Transparency : New Approaches and their application to Financial Markets
Property Rights The Key to Economic Development
by Gerald P. O’Driscoll Jr. and Lee Hoskins

Levchenko A. Andrei, International trade and Institutional change,
Research seminar in International Economics, Discussion paper Number
579, September 2008

Trade, Inequality, and the Political Economy of Institutions, joint with Quy-
Toan Do Journal of Economic Theory, 144:4 (July 2009), 1489-1520.

Ελληνική Βιβλιογραφία

Άγγελος Α. Ατζουλάτος “ Κυβερνήσεις, Χρηματαγορές και
Μακροοικονομία»

North D, (2006) “ Θεσμοί, θεσμική αλλαγή και οικονομική επιδoση.” Αθήνα
: Εκδόσεις Παπαζήση

Πολιτική οικονομία εν μέσω κρίσης
Χριστόδουλος Στεφανάδης

Διαφθορά, Διακυβέρνηση και Ανάπτυξη
Ιωάννης Βαβούρας, Γιώργος Μανωλάς, Μαρία-Ελένη Συρμαλή, Γιώργος
Σφακιανάκης

Π.Α Ρέππας “ Οικονομική Ανάπτυξη, Θεωρία και Στρατηγικές “

Π. Α. Ρέππας “Διαφθορά : Τα Αίτια και οι Συνέπειες”

Δικτυακοί τόποι

<http://www.freetheworld.com/2007/2007Dataset.xls>

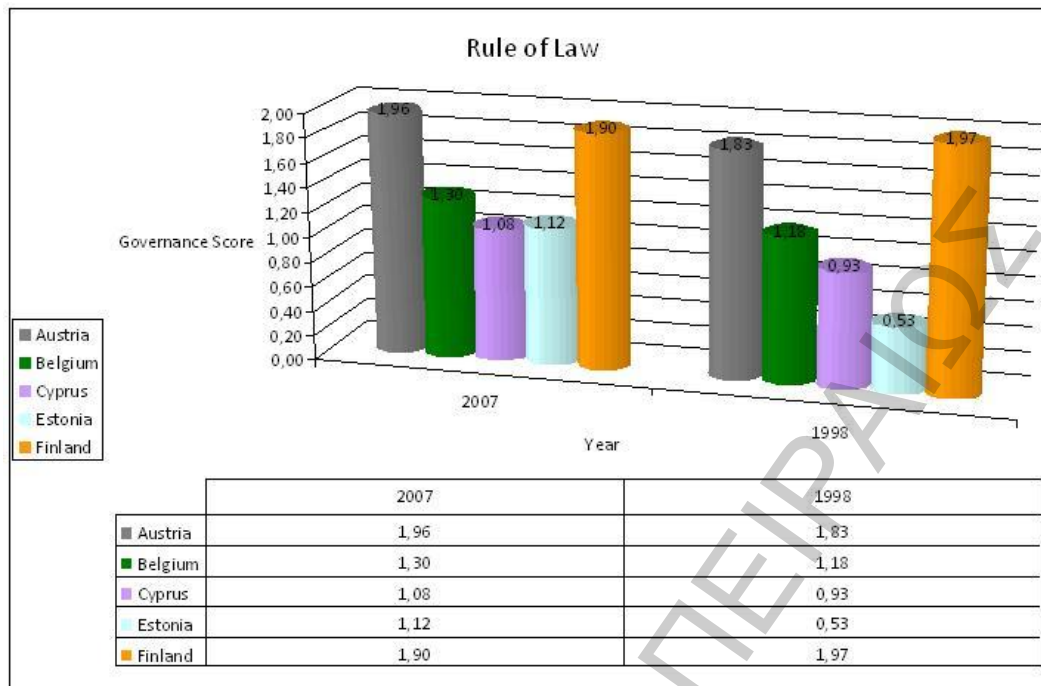
<http://www.transparency.org/research/cpi/overview>

<http://data.worldbank.org/indicator>

http://www.economics.harvard.edu/faculty/shleifer/files/qgov_web.xls

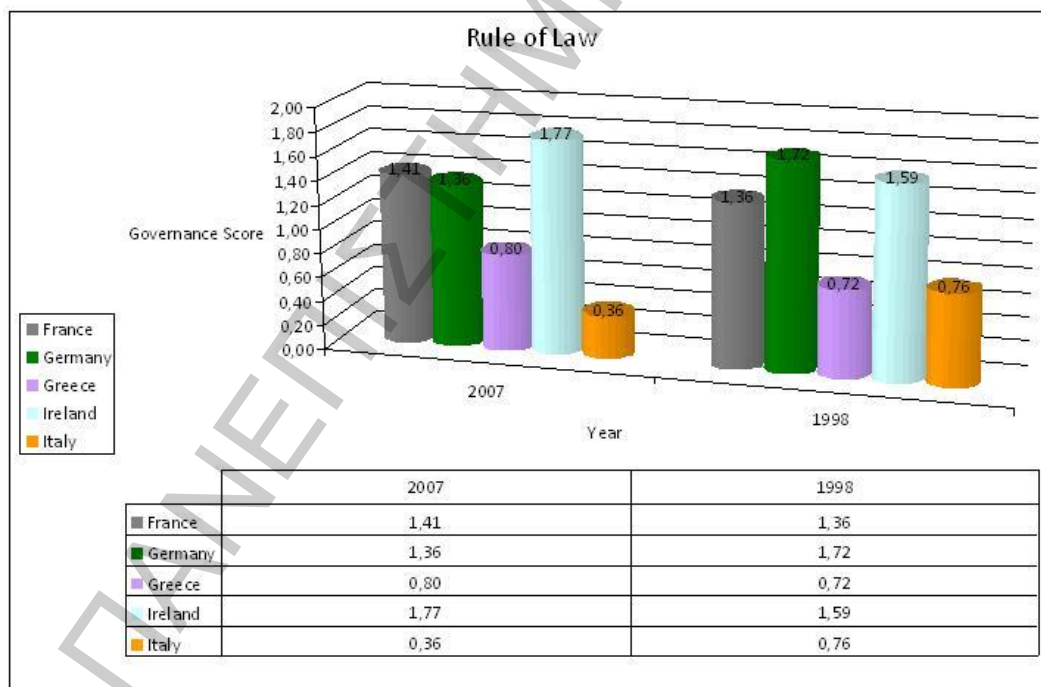
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ – 1

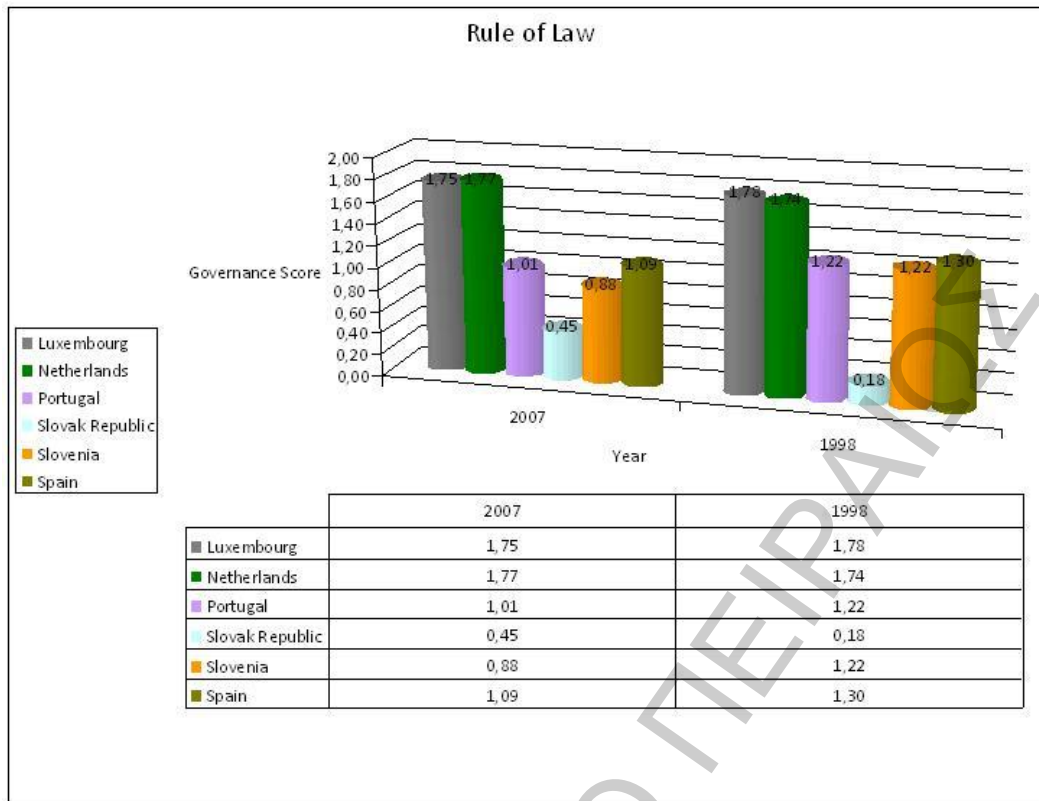
<http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp>

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ – 2

<http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp>

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ – 3

<http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp>

Υποσημειώσεις

-
- ¹ North , (1990) ,Institutions, Institutional Change, and Economic Performance
- ² D Acemoglu, S Johnson, J Robinson “ Institutions as a Fundamental Cause of Long- Run Growth”
- ³ The Colonial Origins of Comparative Development “ An Empirical Investigation”
- ⁴ D Acemoglu, S Johnson, J Robinson “The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation”
- ⁵ D Acemoglu, S Johnson, J Robinson “ Institutions as a Fundamental Cause of Long- Run Growth”
- ⁶ North D, (1994) “ Economic Performance through Time ” pp 359-368
- ⁷ The Rise and Decline of Nations : Economic Growth, Stagflation and Social Rigidities, Mancur Olson
- ⁸ D Acemoglu, S Johnson, (2005) : Institutions as a Fundamental Cause of long – run Growth
- ⁹ D Acemoglu, S Johnson, J Robinson “ Institutions as a Fundamental Cause of Long- Run Growth”
- ¹⁰ Robinson J. “Equity, Institutions and the Development Process” p.p 47
- ¹¹ Acemoglu, Johnson and Robinson (2005), “Institutions as a Fundamental Cause of Long -Run Growth”
- ¹² Johnsn, Kaufmann, and Zodo – Lobaton (1998) “ Regulatory Discretion and the Unofficial Economy ”
- ¹³ Kaufmann D amd Vishwanath T (2001). Toward Transparency : New Approaches and their application to Financial Markets
- ¹⁴ “An Estimate of the Effect of Common Currencies on Trade and Income”, Quartely Journal of Economics, May 2002, pp 437-466
- ¹⁵ Daron Acemoglu, Simon Johnson, James Robinson, “The Rise of Europe: Atlantic Trade, Institutional Change, and Economic Growth”
- ¹⁶ Levchenko A. Andrei, International trade and Institutional change, Research seminar in International Economics, Discussion paper Number 579, September 2008